

**Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta**

Hana Sychrová

Vydědění

Diplomová práce

Olomouc 2011

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Vydědění vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.“

V Olomouci dne.....

Děkuji tímto svému vedoucímu práce JUDr. Filipovi Melzerovi, LL.M., Ph.D. za odborné vedení při psaní diplomové práce, zejména za podněty, rady a připomínky, které mi při jejím psaní poskytl.

Obsah

1. Úvod.....	5
1.1. Úvod diplomové práce.....	5
2. Vydědění.....	7
2.1. Vymezení pojmu.....	7
2.2. Historie.....	9
2.3. Vydědění obecně podle Všeobecného občanského zákoníku (ABGB).....	10
2.4. Právní úprava vydědění de lege ferenda.....	10
3. Forma a obsah vydědění.....	11
3.1. Zřízení a zrušení listiny o vydědění.....	11
3.2. Požadavek platnosti listiny o vydědění z hlediska osoby pořizovatele.....	11
3.3. Požadavek platnosti listiny o vydědění z hlediska vůle pořizovatele.....	13
3.4. Formální náležitosti.....	14
3.5. Obsahové náležitosti.....	14
4. Osoby, které lze vydědit.....	15
4.1. Neopomenutelný dědic.....	15
4.2. Možné důsledky vydědění pro další potomky.....	16
4.3. Vydědění nezletilého potomka.....	16
5. Ochrana neopomenutelného dědice.....	17
5.1. Úvodní poznámky.....	17
5.2. Historie.....	18
5.3. Velikost povinného podílu.....	18
5.4. Uplatnění námitky neplatnosti.....	20
5.4.1. Důsledky uplatnění námitky relativní neplatnosti.....	20
6. Důvody vydědění.....	23
6.1. Úvodní poznámky.....	23
6.2. Neposkytnutí potřebné pomoci zůstaviteli v rozporu s dobrými mravy.....	24
6.2.1. Potřeba pomoci a dobré mravy.....	25
6.2.2. Jiné závažné případy.....	27
6.2.3. Zestručnění v navrhované právní úpravě.....	28
6.3. Trvalé neprojevení opravdového zájmu, který by potomek o zůstavitele projevovat měl.....	28
6.3.1. Opravdový zájem.....	30
6.4. Odsouzení pro spáchání úmyslného trestného činu.....	32
6.5. Vedení nezřízeného života.....	34
6.5.1. Vedení trvale nezřízeného života.....	35
6.6. Marnotratnost (důvod vydědění de lege ferenda).....	37
7. Dědická nezpůsobilost.....	38
7.1. Vymezení pojmu.....	38
7.2. Historie.....	39
7.3. Důsledky dědické nezpůsobilosti.....	39
7.4. Důvody dědické nezpůsobilosti.....	40
7.4.1. Úvodní poznámky.....	40
7.4.2. Spáchání úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům.....	40
7.4.3. Zavrženíhodné jednání proti projevu poslední vůle zůstavitelovy.....	42
7.5. Nové důvody dědické nezpůsobilosti de lege ferenda.....	43
7.6. Zánik dědické nezpůsobilosti.....	44
8. Závěr.....	45
9. Seznam použité literatury.....	47
10. Abstrakt.....	49
11. Klíčová slova:.....	50

1. Úvod

1.1. Úvod diplomové práce

Jednou ze základních zásad občanského práva je zásada autonomie vůle a svobody chování vůbec. Podle tohoto základního principu by měla být zaručena svoboda vůle každému pořídit o svém majetku dle vlastního uvážení. V dědickém právu a konkrétně v institutu vydědění je svoboda vůle osoby potlačována ohledem na morální zásady společnosti zejména s ohledem na rodinné vztahy. Dědické právo je odvětví práva soukromého a jeho základy jsou postaveny zejména na morálních principech společnosti a na společenském významu rodinných vazeb mezi potomky a předky. Vydědění celkem zřetelně poukazuje na dopad vzájemného chování mezi dětmi a rodiči v oblasti majetkoprávní. Dochází ke střetu zájmu zůstavitele se zájmy dědice. Střet zásad autonomie vůle se zásadami morálky byl pro mě hlavní podnět ke zpracování této tematiky v diplomové práci. K vyřešení je třeba zaujmout optimální stanovisko. Pokouší se o to jednak Občanský zákoník, který stanoví ochranu neopomenutelných dědiců a vymezuje taxativně důvody vydědění a jednak také rozhodovací praxe soudů.

Hlavním cílem této diplomové práce je ucelené podrobnější shrnutí problematiky vydědění a oblastí s ním souvisejících. Začátek diplomové práce bude věnován obecnému teoretickému vymezení pojmu vydědění. Bude stručně popsána forma a obsah tohoto právního úkonu a také okruh osob, na které dopadají jeho důsledky. Zásadní problematikou při vydědění se stal výklad důvodů vydědění, zejména mám na mysli výklad vágně formulovaných důvodů vydědění, jako je například trvalé neprojevení opravdového zájmu. Jedna z kapitol bude zaměřena právě na výklad jednotlivých důvodů vydědění s ohledem na judikaturu českých soudů a názory v odborné literatuře. Práce bude poukazovat i na některé praktické problémy, které mohou vzniknout při aplikaci vydědění v praxi. S vyděděním souvisí i další významné instituty dědického práva a to, ochrana neopomenutelného dědice a dědická nezpůsobilost. V diplomové práci budou konkrétním souvislostem těchto institutů s vyděděním věnovány samostatné kapitoly.

Významný historický základ vydědění představuje rakouská právní úprava, proto jí bude v důležitých bodech tématu, ve kterých se liší do české právní úpravy, věnována pro srovnání pozornost. Zároveň bude vedle navrhované české právní úpravy *de lege ferenda* sloužit jako inspirační zdroj pro případné řešení specifických problémů, jež vznikají při aplikaci institutu vydědění v praxi. Nelze opomenout, že došlo k přípravě rekodifikace občanského zákoníku a

tedy i dědického práva. Změn navrhované v nové právní se dotýkají i vydědění. Na tyto připravované změny bude v textu diplomové práce upozorněno.

2. Vydědění

2.1. Vymezení pojmu

Institut vydědění upravuje zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, v ustanovení § 469a. Jednak uvedené ustanovení právně zakotvuje možnost zůstavitele vydědit svého potomka a jednak stanoví předpoklady platného vydědění, tzv. důvody vydědění.

Vydědění je jako jednostranný právní úkon zůstavitele, kterým může zůstavitel ze zákonem taxativně stanovených důvodů zcela nebo částečně zbavit potomka, coby neopomenutelného dědice, práva na zákonný dědický podíl.

„Vydědění ve smyslu ustanovení § 469a občanského zákoníku je projevem zůstavitelovy vůle, kterým odnímá dědici dědické právo, jež by mu jinak podle zákona náleželo. Nezbytnou obsahovou náležitostí tohoto projevu zůstavitelovy vůle je výslovné uvedení důvodu vydědění. Výčet důvodů způsobilých k vydědění je ustanovením § 469a odst. 1 občanského zákoníku vymezen taxativně.“¹ Běžně se vydědění chápe jako vyloučení z dědění ze zákona povoláného dědice tím, že zůstavitel určí za svého dědice někoho jiného.

„Právní úprava institutu vydědění v občanském zákoníku (platném v době pořízení listiny o vydědění) plně respektuje oprávnění zůstavitele rozhodnout jak o samotném vydědění, tak i o jeho rozsahu. Zákon tedy umožňuje, aby potomek byl vyděděn zcela nebo zčásti.“² Vydědění může být charakterizováno i jako právo zůstavitele, koho vydědí a v jakém rozsahu.

Úplný výčet důvodů vydědění ovšem naznačuje, že svoboda projevu vůle zůstavitele jako vlastníka majetku, který po jeho smrti bude spadat do pozůstalosti, není neomezená. Při vzniku institutu vydědění se zřejmě vycházelo z toho, že dědění by ze strany potomků nemělo být považováno za samozřejmost, která nastupuje po smrti zůstavitele bez ohledu na to, jak se k zůstaviteli za jeho života chovali. Proto zákon dává zůstaviteli možnost pořídit o svém majetku především ve prospěch těch osob, které o něj pečovaly, projevovaly opravdový zájem.³

Zákon neposkytuje žádnou záruku zůstaviteli, že jeho přání vydědit svého potomka bude po smrti vyhověno. Tuto tendenci můžeme pozorovat i v rozhodovací praxi soudů. Takový právní úkon se tedy jeví velmi nejistým. Problémy se objevují hlavně při dokazování

1 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 7. 2008, sp.zn. 21 Cdo 3772/2007

2 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 1997, sp. zn. 2 Cdon 176/96

3 SCHELLOVÁ Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. 1. vydání. Brno: Computer Press. 2007, s. 102.

existence důvodu vydědění.⁴ Těžko se dokazují okolnosti svědčící pro užití vydědovacích důvodů, jako je např. neprojevení opravdového zájmu. Hlavní svědek v dědickém řízení, tedy zůstavitel, nemůže poskytnout svou výpověď, aby své rozhodnutí řádně zdůvodnil a postavil mu tak před soudem pevné základy. Výpovědi dědiců nelze mnohdy také vzít fakticky jako věrohodný důkaz. Týkají se navíc osobních vztahů v rodině, které jsou založeny na citových vazbách na subjektivních pocitech. Málokdy je tedy možné požadovat, aby dědicové své výpovědi uvedli objektivně.⁵ Listinné důkazy požadovat z logiky věci nelze vůbec. Těžko se dá předpokládat, že si někdo vede záznamy o např. poskytnutí pomoci, zůstaviteli o četnosti návštěv, celkově o chování potomků k zůstaviteli. Všechny důvody vydědění, kromě důvodu vydědění pro spáchání úmyslného trestného činu, jsou z tohoto hlediska velmi vágní. Zákon velmi důsledně chrání práva tzv. neopomenutelných dědiců. Zákonodárce bezvýhradně chce chránit pokrevní příbuzenská pouta. Děje se tak i v situacích, kdy ze sociálního hlediska jsou velmi chabé, v horších případech vůbec neexistují. Právní úprava proto nutí rodiče, aby potomkům svůj majetek zanechali, aniž by se zohlednilo chování potomků. Jinak řečeno zákon omezuje testovací volnost zůstavitele. Zůstavitel nemůže naložit se svým majetkem podle svého vlastního uvážení.⁶

V soukromém právu bychom měli především respektovat svobodnou vůli zůstavitele a poskytnout mu maximální právní jistotu. Pro zůstavitele znamená právní jistota při pořizování o majetku pro případ smrti prioritní zájem, neboť se nemůže po smrti nijak bránit. Pokud jsou tedy důvody vydědění dány, měl by jeho přání soud vyhovět bez dalšího. Soud bude posuzovat tuto velmi citlivou osobní otázku z pohledu nezainteresovaného subjektu. Dle mého názoru tedy chybí v zákoně určitý zajišťovací institut. Mohlo by se jednat například o svědky, kteří by byli přítomni každému sepsání listiny o vydědění. Zda tady je důvod vydědění, či nikoli, by po smrti zůstavitele mohli dosvědčit. Soud by prostřednictvím takových svědků mohl zkoumat vztahy mezi zůstavitelem a dědici více zúčastněně. Josef Kawulok ve svém článku navrhuje jako řešení buď zrušit zcela taxativní důvody vydědění a ponechat projev vůle zůstavitele zcela na vlastní úvaze zůstavitele nebo institut neopomenutelných dědiců omezit pouze na potomky zůstavitele.⁷ Stávající situace je velmi problematičtější zejména s ohledem na morální principy, jež ovládají dědické právo jako celek. Potomci by měli požívat přece jen určité ochrany, pokud se zůstavitel pro jejich vydědění

4 KAWULOK, Josef. Vydědění-právní úprava a praxe. *Ad Notam*. 1999, roč. 5, č. 4, s. 73-75.

5 KAWULOK, Josef. Vydědění-právní úprava a praxe. *Ad Notam*. 1999, roč. 5, č. 4, s. 73-75.

6 KAWULOK, Josef. Vydědění-právní úprava a praxe. *Ad Notam*. 1999, roč. 5, č. 4, s. 73-75.

7 KAWULOK, Josef. Vydědění-právní úprava a praxe. *Ad Notam*. 1999, roč. 5, č. 4, s. 73-75.

rozhodne zcela neopodstatněně. První řešení navrhované panem Kawulokem bych tedy vyloučila. Zůstaviteli by v těchto případech byla dána možnost vydědit potomky z nějaké nesmyslné momentální pohnutky, nebo proto, že se o něho bezprostředně před smrtí starat nemohli, protože jim to neumožňovala například jejich zdravotní situace. Pak by si potomci vydědění zajisté nezasloužili. A právě pro tyto případy považuji za spravedlivé, aby jakási ochrana pro potomky zůstala zachována.

2.2. Historie

Vydědění je typickým projevem respektu k autonomii vůle vlastníka nakládat se svým majetkem podle vlastního uvážení. Kořeny vydědění zasahují až do římského práva. ABGB pojednával o vydědění v § 768 až 773. Vedle potomků mohl zůstavitel vydědit i rodiče. Ale to jen v případě, že jim náležel povinný podíl, tj. že zůstavitel neměl potomky. Důvody vydědění se týkaly ponechání zůstavitele bez pomoci v nouzi, odsouzení pro zločin k doživotnímu nebo dvacetiletému žaláři, život, který se přiči veřejné mravnosti a marnotratnost. Vydědit šlo i z důvodů dědické nezpůsobilosti. Zajímavý byl důvod vydědění rodičů pro zanedbání výchovy zůstavitele. Prokázání důvodu vydědění muselo být v listině o vydědění uvedeno.⁸

Na vydědění navázal i Občanský zákoník z roku 1950. Základním rysem, v němž se lišilo od dnešní úpravy, byl fakt, že vydědění mohli být nejen potomci, ale i rodiče nebo prarodiče. Mohli být vyloučení z dědění ze tří zákonem stanovených důvodů: opuštění zůstavitele v nouzi, odsouzení pro úmyslný trestný čin, trvalé odpírání pracovat. Zde již můžeme pozorovat tendence socialistické politiky v důvodu odpírání pracovat.⁹

V době totality byl cíl tuto autonomii vůle a vůbec soukromé vlastnictví co nejvíce potlačit, tím pádem i institut vydědění se stal nepohodlným. Občanský zákoník z roku 1964 nejprve tento institut ze svého obsahu naprosto vypustil. Změnu provedla až novela č. 131/1982 Sb., i když nezaváděla vydědění hned v takové podobě, jak je známo dnes. Zaváděla pouze jeden jediný důvod vydědění a to neposkytnutí pomoci zůstaviteli ve stáří, v nemoci nebo v jiných podobných případech. Dnešní podobu právní úpravy vydědění přinesl až zákon č. 509/1991 Sb., který byl účinný od 1. 1. 1992 a nastolil nynější stav.¹⁰

8 ELIÁŠ, Karel. In MUZIKÁŘ, Ladislav (ed). Občanský zákoník : Velký akademický komentář-1. svazek. 1. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2008, s. 1179-1180.

9 ELIÁŠ, Karel. In MUZIKÁŘ, Ladislav (ed). Občanský zákoník : Velký akademický komentář-1. svazek. 1. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2008, s. 1179-1180.

10 ELIÁŠ, Karel. In MUZIKÁŘ, Ladislav (ed). Občanský zákoník : Velký akademický komentář-1. svazek. 1. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2008, s. 1179-1180.

Nic nebrání tomu, aby zůstavitel vydědil potomka pouze částečně, tj. Nikoli ohledně celého jeho dědického podílu, ale jen ohledně konkrétní věci nebo jen v určitém rozsahu jeho dědického podílu.¹¹

2.3. Vydědění obecně podle Všeobecného občanského zákoníku (ABGB)

Ve srovnání s rakouskou právní úpravou najdeme v našem právním řádu jisté odlišnosti. Všeobecný občanský zákoník rakouský stanoví, že je také o jednostranný projev vůle zůstavitele písemné formy, jednak posledním pořízením, zvláštním výslovným projevem vůle-samostatnou listinou o vydědění, anebo konečně odkazem ustanovit místo neopomenutelných dědiců jiné za odkazovníky. Vydědění lze provést také jako v českém právním systému pouze ze zákonem stanovených důvodů.¹² Liší se pouze věcný obsah důvodů vydědění a zejména skutečnost, že důvod, ze kterého se rozhodl pořizovatel potomka vydědit, nemusí on sám výslovně uvést. Také jako důvod vydědění je možno užít dědickou nezpůsobilost (§ 770 ABGB), což je v českém právu možné pouze ze zákona, nikoli z vůle zůstavitelovi. Okruh osob, jež řadíme mezi neopomenutelné dědice, jsou také potomci zůstavitele, ale i rodiče. Manžel nebo manželka mají po smrti zůstavitele určité nároky z pozůstalosti po dobu jejich vdovství, viz dále.¹³ Lze tedy říci, že v základních rysech se institut vydědění v českém právu zachoval podobnost s rakouským právem. Konkrétním odlišnostem bude věnována pozornost podrobněji v dalších kapitolách.

2.4. Právní úprava vydědění de lege ferenda

Návrh úpravy vydědění vychází z úpravy dosavadní § 469a platného občanského zákona, pokud jde o formu prohlášení o vydědění a důvody vydědění (§ 1505 a násl.). Změny se týkají zejména výčtu důvodů vydědění, který se rozšiřuje. Zásadní připravovanou změnu tvoří zrušení nutnosti výslovného uvedení důvodu vydědění v prohlášení o něm zůstavitelem. Další navrhovaná úprava se týká tzv. Negativní závěti.¹⁴ Za významný nový institut vypracovaný v návrhu považují odkazy, které též významným způsobem zasahují do problematiky vydědění. Prakticky se jimi dá „obejít“ nutnost vydědění ze zákonem taxativně stanovených důvodů, a neopomenutelné dědice tímto způsobem „jinak vyloučit“ z nároku na zákonný podíl.

¹¹ Rozhodnutí soudu, sp. zn. R 67/97

¹² SVOBODA Emil. Dědické právo. 2. pozměně vydání. Praha : Nakladatelství Vesmír, 1926, s. 67-69.

¹³ SVOBODA Emil. Dědické právo. 2. pozměně vydání. Praha : Nakladatelství Vesmír, 1926, s. 67-69.

¹⁴ Důvodová zpráva k Návrhu nového občanského zákoníku. Citováno dne 11. března 2011. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova%20zprava%20OZ_ver_2010.pdf>

3. Forma a obsah vydědění

3.1. Zřízení a zrušení listiny o vydědění

Listina o vydědění je stejně jako závěť¹⁵ pořízením o majetku pro případ smrti.

„*O náležitostech listiny o vydědění a o jejím zrušení platí obdobně ustanovení § 476 a § 480. V listině však musí být uveden důvod vydědění.*“ (§ 469a odst. 3 Obč. Zák.)

Platí pro ně rovněž pravidla, která stanovuje občanský zákoník obecně k platnosti všech právních úkonů.¹⁶ Vydědění může být sepsáno buď v samostatné listině o vydědění, nebo zahrnuto do závěti. Toto je ponecháno zcela na uvážení zůstavitele. Listina o vydědění je přísně osobnostním právním úkonem, tj. osoba, která ji pořizuje, není závislá na vůli kohokoli jiného. Nikdo jiný za ni nesmí listinu sepsat ani její vyhotovení podmínit svým souhlasem nebo přivolením.¹⁷

Listina o vydědění je právní úkon, který může zůstavitel kdykoli odvolat. K jejímu zrušení může dojít rovněž jejím zničením, stejně jako to platí pro závěť. Pozdější Závěť i listinu o vydědění ruší závěť dřívější. To znamená, že zrušit závěť lze způsobem, kdy „*závěť pozdější povolá vyděděného potomka k dědění.*“¹⁸

3.2. Požadavek platnosti listiny o vydědění z hlediska osoby pořizovatele

„Způsobilost k právním úkonům¹⁹ k sepsání platné listiny o vydědění nebo závěti vzniká každé fyzické osobě v plném rozsahu dosáhnutím zletilosti a to buď, jestliže fyzická osoba dosáhne věku 18 let nebo uzavře manželství po šestnáctém roku věku, dle ustanovení občanského zákoníku (§ 8 obč. Zák.).“²⁰ K tomuto ustanovení o způsobilosti k právním úkonům se přidává ještě jedna možnost speciálně pro pořízení závěti a to: Nezletilec může pořídit o svém majetku pro případ smrti formou notářského zápisu, dosáhl-li věku patnácti let.²¹ Lze předpokládat, že tuto možnost zůstavitel tak mladého věku ani nevyužije. Poněvadž

15 SCHELLOVÁ, Ilona, a kol. Dědictví a dědické právo. 1. vydání. Brno : Computer Press, 2007, s. 45. : „Závěť je pořizovatelem osobně učiněný, formální, jednostranný a kdykoli odvolatelný projev vůle o tom, komu má v případě smrti pořizovatele připadnout jeho majetek.“

16 Dle § 34 zákona č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů: „je právní úkon projev vůle směřující k vzniku, změně, zániku těch práv nebo povinností, které právní předpisy s takovým projevem spojují.“

17 MIKEŠ, Jiří. Dědictví a Dědické právo : právní poradce pro každého. 1. vydání. Praha : Nakladatelské družstvo Informatorium, 1992, s. 55.

18 ŠVESTKA, Jiří. In MIKEŠ, Jiří, FIALA Roman (ed). Občanský zákoník: Komentář-2. Svazek. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 1262.

19 § 38 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů: „Neplatný je právní úkon, pokud ten, kdo jej učinil, nemá způsobilost k právním úkonům.“

20 § 8 zákona č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

21 SCHELLOVÁ, Ilona, a kol. Dědictví a dědické právo. 1. vydání. Brno : Computer Press, 2007, s. 45.

lze vydědit pouze potomky, nelze reálně předpokládat, že tak mladý zůstavitel bude mít důvod k vydědění svého potomka. Případný potomek takto mladého zůstavitele se jen těžko vzhledem ke svému stáří dopustí jednání opodstatňujícího důvod pro vydědění (§ 469a obč. zák.). Pokud začne platit nový navrhovaný občanskoprávní kodex, bude tato problematika aktuální, neboť ten připouští vydědit i rodiče zůstavitele.

Pokud fyzická osoba trpí duševní poruchou, která není jen přechodná, soud její způsobilost k právním úkonům omezí, nebo ji způsobilosti zbaví.²² Pokud se taková osoba pokusí vydědit potomka, bude takové vydědění absolutně neplatné, ledaže by se prokázal tzv. světlý okamžik, tzn., že byl zcela při smyslech. K duševní poruše není možno řadit přechodné nárazové stavy, jakým jsou například horečka, omámení, opojení nicméně i tyto způsobují, že právní úkon, v takovémto stavu pořízený, nevyvolává právní následky.²³

Záleží tedy na stavu myslí zůstavitele v době pořizování listiny o vydědění. Toto pravidlo se nám promítá ve dvou rovinách. V prvním případě zůstavitel opilý pořídí o svém majetku. Takovýto právní úkon je od počátku neplatný bez dalšího bez ohledu na to, zda se se svým konáním vystřízlivěný pořizovatel ztotožní či nikoli. Ve druhém případě zůstavitel pořídí listinu o vydědění či závěť v ideální duševní kondici. Postupem času se však jeho duševní stav zhorší, například v důsledku požívání alkoholických látek, a dojde k omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům soudem. Listina o vydědění či závěť však platnosti nepozbude. Existence duševní poruchy fakticky na rozhodnutí soudu nezávisí. Zákon ukládá, že způsobilost k právním úkonům lze omezit, či jí zcela zbavit pouze na základě rozhodnutí soudu. Duševní poruchou buď pořizovatel trpí, nebo ne. Pokud jí trpí v době pořízení právního úkonu, stává se automaticky nezpůsobilým k právním úkonům, byť nedošlo k autoritativní deklaraci takového stavu soudem. Osoba „úředně“ zbavená způsobilosti k právním úkonům nemůže, na rozdíl od osob „neúředně zbavených“ způsobilosti k právním úkonům, nikdy platně pořídít o svém majetku v závěti či listině o vydědění.²⁴

22 § 10 odst. 1 až 3, zákona č. 40/1964Sb., Občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů.: Způsobilosti k právním úkonům fyzická osoba může být soudem buď omezena nebo zcela zbavena. Pokud fyzická osoba trpí duševní poruchou, která není jen přechodná, lze zbavit fyzickou osobu způsobilosti k právním úkonům anebo její způsobilost omezit. Omezení způsobilosti k právním úkonům je možné i v případě, že fyzická osoba nadměrně požívá alkoholické nápoje nebo omamné prostředky, či jedy a v důsledku toho je schopna činit jen některé právní úkony. Ke zrušení zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům dochází, změní-li se nebo odpadnou důvody, které k nim vedly.

23 SVOBODA, Emil . Dědictvé právo. 2. pozmeněné vydání. Praha : Nakladatelství Vesmír, 1926, s. 26.

24 MIKEŠ, Jiří . Dědictví a Dědictvé právo : právní poradce pro každého. 1. vydání. Praha : Nakladatelské družstvo Informatorium, 1992, s. 56.

3.3. Požadavek platnosti listiny o vydědění z hlediska vůle pořizovatele

*„Právní úkon musí být učiněn svobodně, vážně, určitě a srozumitelně, jinak je neplatný.“*²⁵Toto ustanovení zákona nám vyjmenovává náležitosti vůle, které předpokládají platnost listiny o vydědění a to: svoboda, vážnost, určitost a srozumitelnost.

Vůle zůstavitele musí být především svobodná. Svoboda vůle vyžaduje absenci nátlaku, ať už fyzického násilí nebo bezprávní výhrůžky. Zůstavitelova vůle musí být tedy prostá tísňe a omylu. Dle ustanovení § 49a občanského zákoníku: *„Právní úkon je neplatný, jestliže jej jednající osoba učinila v omylu, vycházejícím ze skutečnosti, jež je pro jeho uskutečnění rozhodující, a osoba, které byl právní úkon určen, tento omyl vyvolala nebo o něm musela vědět. Právní úkon je rovněž neplatný, jestliže omyl byl touto osobou vyvolán úmyslně. Omyl v pohnutce právní úkon neplatným nečiní.“*²⁶ Z daného ustanovení zákona jasně vyplývají dvě podmínky neplatnosti právního úkonu pro omyl. První podmínkou je, že jednající musí učinit právní úkon v omylu, druhou a kumulativní podmínkou, je skutečnost, že osoba, jíž byl právní úkon adresován, jej vyvolala nebo o něm věděla. U adresovaných právních úkonů nebudeme mít zřejmě s posuzováním problém. Ovšem v případě, že zůstavitel zahrne projev vůle o vydědění do závěti, která je jednostranný neadresovaný právní úkonem, bude muset zkoumat „omyl“ ze samotného obsahu závěti. Jiná by byla situace, pořídil by zůstavitel samostatnou listinu o vydědění, tam o adresovaný právní úkon jde, ovšem, jestliže směřuje k vydědění k negativnímu výsledku pro jeho adresáta, lze si jen těžko představit v praxi případ, že by dědic takový omyl ve svůj neprospěch vyvolal.²⁷

K dalším náležitostem projevu vůle pořizovatele právního úkonu o vydědění jsou jeho určitost a srozumitelnost. Občanský zákoník v ustanovení § 35 odst. 2 obecně stanoví: *„Právní úkony vyjádřené slovy je třeba vykládat nejen dle jejich jazykového vyjádření, ale zejména též podle vůle toho, kdo právní úkon učinil, není-li tato vůle v rozporu s jazykovým projevem.“*²⁸Z uvedeného ustanovení zákona lze dovodit, že právní úkon týkající se vydědění musí být posuzován zejména podle toho, co zůstavitel svým projevem vůle skutečně sledoval.²⁹

25 § 37 zákona č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

26 § 49a zákona č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

27 SCHELLOVÁ, Ilona, et al. Dědictví a dědické právo. 1. vydání. Brno : Computer Press, a.s., 2007, s. 47.

28 § 35 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

29 SCHELLOVÁ, Ilona . Dědictví a Dědické právo. 1. vydání. Brno : Computer Press, a.s., 2007, s. 47.

3.4. Formální náležitosti

Listina o vydědění je přísně formálním³⁰ právním úkonem, neboť nesmí být o jejich platnosti a věrohodnosti pochyb. Po smrti zůstavitele, jenž takovýto právní úkon pořídil, není možné, aby podal svědectví o tom, zda projevená vůle obsahuje skutečně to, co pořizovatel skutečně zamýšlel. Přísná formálnost závěti a listiny o vydědění tedy upevňuje víru, že „*to, co se za poslední vůli vydává, skutečně také poslední vůlí jest-aby nebylo pochybnosti o zralosti a svobodě vůle i o původnosti a správnosti jejího obsahu*“.³¹

Listinu o vydědění může zůstavitel sepsat buď vlastní rukou, nebo v jiné písemné formě za účasti svědků nebo ve formě notářského zápisu (§ 476 odst. 1 obč. Zák.). V každé závěti jakož i listině o vydědění, musí být uveden den měsíc a rok, kdy byla podepsána, jinak je neplatná (§ 476 odst. 2 obč. Zák.).

3.5. Obsahové náležitosti

Bezpodmínečnou obsahovou náležitostí listiny o vydědění je uvedení důvodu vydědění. Stačí pouze uvedení citace konkrétního ustanovení zákona, ale je vhodné, aby jednání potomka, v němž zůstavitel důvod pro vydědění spatřuje, bylo v listině o vydědění popsáno konkrétněji. Důvod vydědění musí být dán již v době, kdy se zůstavitel rozhodl potomka vydědit. Kdyby tomu tak nebylo, šlo by o právní úkon v rozporu se zákonem. Takový právní úkon je absolutně neplatný, podle § 39 Občanského zákoníku.³² Zůstavitel si nemůže naformulovat jiné důvody vydědění než ty, které jsou uvedeny v § 469a Občanského zákoníku. Ovšem rozhodování zůstavitele, pod který důvod vydědění chování potomka podradí, není nijak omezeno. Záleží pouze na vlastním uvážení zůstavitele, který důvod zvolí. „*I když se potomek dopustil jednání, které je ve smyslu § 469a odst. 1 důvodem vydědění, musí k tomu přistoupit, že zůstavitel vyděďuje potomka právě pro taková chování. Uvede-li zůstavitel v listině vydědění důvod, který neodpovídá ani jedinému z důvodů vydědění (např. uvede-li, že potomek nedokončil studia), nemůže nastat následek vydědění, i kdyby zde některý z důvodů vydědění objektivně existoval.*“³³

30 § 40 zákona č. 40/1964 Sb., Občanského zákoníku ve znění pozdějších předpisů: „Nebyl -li učiněn právní úkon ve formě, kterou vyžaduje zákon nebo dohoda účastníků, je neplatný.“ V takovém případě nastává absolutní neplatnost, tj. Neplatnost bez dalšího.

31 SVOBODA, Emil . Dědické právo. 2. pozměněné vydání. Praha : Nakladatelství Vesmír, 1926, 25 s.

32 § 39 zákona č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

33 ELIÁŠ, Karel. In MUZIKÁŘ, Ladislav (ed). Občanský zákoník : Velký akademický komentář-1. svazek. 1. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2008, s. 1178-1185.

4. Osoby, které lze vydědit

4.1. Neopomenutelný dědic

Vydědit lze pouze potomky, tj. neopomenutelné dědice³⁴ zůstavitele, jak vyplývá přímo z ustanovení § 496a odst. 2 občanského zákoníku. Neopomenutelnými dědici jsou děti, vnuci, pravnuci, čili descendentí v linii přímé.

Rakouská právní úprava řadí mezi neopomenutelné dědice ještě manžela a předky. V případě, že zůstavitel neměl děti, stávají se neopomenutelnými dědici jeho rodiče a manželka. Rodiči se zde myslí předci.³⁵ Navíc ABGB uvádí výslovně nárok potomka nemanželského: *„Nemanželské děti měly nárok na povinný podíl vůči matce a vůči matčiným předkům v pokolení přímém, je -li mrtva a právě nárok má vůči svému dítěti matka nemanželská, po případě její předkové.“*³⁶

Za současného stavu vydědění jiných osob než-li potomků není možné, takovýto projev vůle by nezpůsobil žádné právní následky.³⁷ Dědice nikoli neopomenutelné lze zbavit jejich subjektivního dědického práva již samotným pořízením závěti ve prospěch ostatních dědiců. Hovoří se zde o tzv. negativní závěti, která vylučuje z dědění jiné osoby než potomky.³⁸

34 ELIÁŠ, Karel, et al. Občanský zákoník : velký akademický komentář. 1. Praha : Linde, a.s., 2008, s. 1179-1185. : „Neopomenutelnými dědici jsou potomci zůstavitele. Jsou to ti, kteří by byli jako dědici ze zákona na řadě. Je to takový dědic, který i když byl v závěti zůstavitele opomenut, má ze zákona právo dovolat se svého zákonného podílu. Je to dědic, který má přednostní dědické právo vůči všem ostatním dědicům I vůči i svým potomkům, kteří přicházejí v úvahu až následně. Tento neopomenutelný dědic má právo namítat před soudem relativní neplatnost závěti. Pokud nenamítne neplatnost závěti tento potomek, nemohou namítat ani jeho potomci.“

35 KOZIOL, Helmut, BYDLINSKI, Peter a kol. In APATHY Peter (ed.). Kurzkomentar zum ABGB : allgemeines bürgerliches Gesetzbuch samt Ehegesetz und Konsumentenschutzgesetz . 2. vydání. Wien : Springer Wien New York, 2005, 566 s.

36 SVOBODA, Emil. Dědické právo. 2. vydání. Praha : Nakladatelství Vesmír, 1926, s. 66.

37 MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. Dědické právo : Praktická příručka. 3. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2007, s. 87.

38 ELIÁŠ, Karel, et al. Občanský zákoník: velký akademický komentář. 1. Praha : Linde, a.s., 2008, s. 1179-1185.

4.2. Možné důsledky vydědění pro další potomky

Zůstavitel může výslovně určit, že se důsledky vydědění vztahují i na potomky vyděděného potomka (§ 469a odst. 2 obč. zák.).³⁹

*„Ustanovení § 496a odst. 2 obč. zák. umožňuje zůstaviteli, aby spolu s vyloučením nejbližšího potomka z dědictví též výslovně vyjádřil vůli, že důsledky vydědění se vztahují i na potomky vyděděného, kteří by jinak nastoupili na jeho místo, přičemž není rozhodné, zda by proti nim samým bylo možné uplatnit některý z důvodů vydědění.“*⁴⁰ Zůstavitel může vydědit celou linii potomků vyděděného.⁴¹ V zákoně není stanoveno, zda musí zůstavitel uvádět jmenovitě všechny potomky, které chce vydědit, bylo by to zřejmě i nepraktické z důvodu, že zůstavitel v okamžiku sepsání závěti, listiny o vydědění, netuší, kolik potomků se ještě přirodí. Zůstavitel může v listině o vydědění buď obecně vyslovit, že vyděďuje všechny potomky, anebo vydědit potomky jmenovitě.

4.3. Vydědění nezletilého potomka

Pokud jde o možnost vydědění nezletilého potomka, praxe tuto možnost připouští, ovšem posuzování důvodnosti vydědění se hodnotí s ohledem na věk, jeho rozumovou a volní vyspělost. Posuzuje se, zda byl nezletilý potomek schopen posoudit následky jeho chování k zůstaviteli. U nezletilého hraje především roli závěr, zda v konkrétním případě bylo možné od něj chování vylučující vydědění vyžadovat.⁴²

Otázka zjištění okolností konkrétního případu spolu s rozumovou a volní vyspělostí nezletilého znamená v posuzování skutkového stavu. V každém takovém případě, bude tedy nutné provést skutkové šetření, zda důvody vydědění byly opodstatněné s ohledem na věk vyděděného, jeho rozumové a volní vlastnosti.⁴³

V řízení o důvodnosti vydědění nezletilého potomka se k primárnímu posuzování, zda jsou důvody vydědění dány či nikoli, přidává i zohlednění volní a rozumové vyspělosti nezletilého

39 § 469a odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb. , Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

40 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2004, sp.zn. 30 Cdo 2214/2002

41 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2004, sp.zn. 30 Cdo 2214/2002

42 MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. Dědické právo: Praktická příručka. 3. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2007, 90 s.

43 Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 13. 11. 1998, sp.zn. 18 Co 310/98

5. Ochrana neopomenutelného dědice

5.1. Úvodní poznámky

Institut vydědění úzce souvisí s ochranou neopomenutelných dědiců, která je zakotvena v § 479 obč. zák.: „*Nezletilým potomkům se musí dostat alespoň tolik, kolik činí jejich dědický podíl ze zákona a zletilým potomkům aspoň tolik, kolik činí jedna polovina jejich dědického podílu ze zákona. Pokud závěť tomu odporuje, je v této části neplatná, nedošlo-li k vydědění těchto potomků.*“⁴⁴ Vydědění je jediným způsobem, kterak může zůstavitel tyto potomky jejich zákonného dědického podílu zbavit. Proto je ochrana neopomenutelného dědice významná pro tuto tematiku.

I když testamentární posloupnost, coby projev vůle zůstavitele, má přednost před zákonnou dědickou posloupností, tak práva neopomenutelného dědice představují průlom v tomto principu. Těmto dědicům tedy bez ohledu na obsah závěti náleží právo k určitému, zákonem stanovenému dědickému podílu. Aby jim bylo přiznáno, musí sami projevit vůli a své právo uplatnit. Zákonná práva neopomenutelných dědiců jsou vnímána často jako velká překážka v autonomii vůle zůstavitele, ve svobodě nakládat se svým majetkem zcela podle vlastního uvážení.⁴⁵ Ochranou neopomenutelných dědiců se výrazně prosazuje princip familiarizace, který staví biologické zákonitosti příbuznosti nad testovací volnost odvozenou z ústavy zaručeného práva vlastnit majetek.⁴⁶

Ochranu neopomenutelného dědice můžeme označit za protipól vydědění. V zákoně chybí dle mého názoru slovo platně. Pokud totiž v dědickém řízení vyjde najevo, že potomek byl vyděděn neplatně, tj. Důvod vydědění se dokazováním neprokáže, tak samozřejmě potomek je oprávněn uplatnit svůj nárok na část pozůstalosti. Zákon chrání potomky jako předpokládanou nejbližší pokrevní příbuzenskou skupinu k zůstaviteli, což by mělo být zřejmě postačujícím argumentem pro jejich ochranu. Nicméně zůstavitel jako vlastník majetku, po jeho smrti pozůstalosti, by měl mít zřejmě větší práva s ním nakládat i pro případ smrti, než je tomu nyní. Pokud má zůstavitel možnost již za svého života převést své vlastnické právo na jiného pouze na základě vlastní vůle, z jakého důvodu by tedy neměl mít více prostředků umožňujících jemu po smrti zanechat takovou závěť, která by byla

44 TOMEK Martin. Vydědění. Právní rádce. 2008, č. 3, s. 68-71.

45 SCHELLOVÁ, Ilona a kol. Dědictví a dědické právo. 1. vydání. Brno : Computer Press, a.s., 2007, s. 63.

46 MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. Dědické právo : Praktická příručka. 3. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2007, 82 s.

odpovídající zcela jeho představám bez ohledu na privilegované neopomenutelné skupiny dědiců.

5.2. Historie

Institutu ochrany neopomenutelných dědiců položilo základ již římské právo. Římské právo zpočátku odděleně upravovalo formální a materiální práva neopomenutelných dědiců. Sjednotila je až Justiniánská novela z roku 542. Formální dědická práva spočívala v tom, že zůstavitel musel neopomenutelné dědice ve svém testamentu výslovně zmínit, ať už jako dědice určité části majetku nebo jako vyděděné. Z řad těchto dědiců požíval speciální ochrany syn. Opomenutí syna v testamentu způsobilo neplanost celého testamentu. Ostatní dědicové v takovém případě dědili dědici dle zákonné posloupnosti dohromady s dědici testamentárními.⁴⁷

Materiální práva neopomenutelných dědiců se rozvinula až později. Na rozdíl od formálních, náležela kongnátským (pokrevním) příslušníkům rodiny. Těmto měl dle materiálního nároku nechat zůstavitel povinný díl. Nebylo rozhodné, zda tak učinil v testamentu nebo pouhým odkazem. Výše povinného dílu se měnila. Nejdříve byl určován přímo soudem vlastním uvážením. Nakonec se stanovila pevnou hranicí.⁴⁸

ABGB z r. 1811 navázalo na římsko-právní úpravu v § 762 a násl. Taktéž zakotvilo neopomenutelným dědicům právo na povinný díl. Okruh osob, které byly neopomenutelnými dědici, byl pevně taxativně stanoven zákonem, stejně tak jako výše podílu. Výše povinného podílu, finanční částka, která se vypočetla odhadem soudu, se krátila o dary, které dědic obdržel již za života zůstavitele nebo naopak zvyšovala o hodnotu darů, které obdrželi dědici ostatní. Navíc šlo o pohledávku, nikoli o dědické právo. V tom se lišila pozdější úprava dle občanského zákoníku z roku 1950, kdy dědic měl jednak právo na povinný podíl in natura, nikoli tedy na finanční náhradu, nešlo tedy o pohledávku.⁴⁹

5.3. Velikost povinného podílu

Co se týče velikosti povinného podílu, který neopomenutelným dědicům náleží, rozlišuje zákon dvě základní skupiny: podíl zletilých a podíl nezletilých potomků.

47 ELIÁŠ, Karel. In MUZIKÁŘ, Ladislav (ed). Občanský zákoník : Velký akademický komentář-1. svazek. 1. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2008, 1286 s.

48 ELIÁŠ, Karel. In MUZIKÁŘ, Ladislav (ed). Občanský zákoník : Velký akademický komentář-1. svazek. 1. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2008, 1286 s.

49 ELIÁŠ, Karel. In MUZIKÁŘ, Ladislav (ed). Občanský zákoník : Velký akademický komentář-1. svazek. 1. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2008, 1286 s.

Dle § 479, věty první občanského zákoníku: „*Nezletilým potomkům se musí dostat aspoň tolik, kolik činí jejich dědický podíl ze zákona, a zletilým potomkům aspoň tolik, kolik činí jedna polovina jejich dědického podílu ze zákona.*“⁵⁰ Pokud srovnáme výši velikosti podílu neopomenutelného dědice v rakouské právní úpravě, můžeme si všimnout nižších hodnot, a sice: Dětem a manželovi připadne polovina z podílu na majetku, který by jim náležel ze zákona a předkům pouze třetina toho, co by jim náleželo ze zákona.⁵¹ O změně velikosti podílu hovoří i nový návrh občanského zákoníku v § 1575 odst. 2: „*Je-li neopominutelný dědic nezletilý, musí dostat alespoň tolik, kolik činí tři čtvrtiny jeho zákonného podílu. Je-li neopominutelný dědic zletilý, musí se mu dostat alespoň tolik, kolik činí čtvrtina jeho zákonného podílu.*“⁵² Při určení výše dědického podílu je směrodatný stav v době zůstavitelovi smrti, nikoli stav v době, kdy závěť zřizoval.⁵³ Do dědictví ze zákona se počítá celé dědictví, veškerý zůstavitelův majetek v době smrti, ne pouze zbylá část, o níž zůstavitel nepořídil ve své poslední vůli: „*Dědictvím ze zákona ve smyslu § 479 je podíl vypočtený z celého dědictví, nikoli jen z té části dědictví, která se v konkrétním případě dědí ze závěti, tedy z té části dědictví, o které zůstavitel pořídil závěť.*“⁵⁴ V praxi je běžné, že zůstavitel pořídí závěti jen o části svého majetku například pro případ, že v době, kdy závěť sepsal o majetku, který později nabyt, ani nevěděl. V tom případě mají tuto část majetku nabyt dědicové ze zákona. Tito jsou neopomenutelnými dědici a jejich dědický podíl se musí vypočítat z celého dědictví.⁵⁵

Zákonodárce stanovil jako zásadní východisko pro určení velikosti podílu zákonnou dědickou posloupnost, tzn. to, co by připadlo dědici ze zákona v případě, že by zůstavitel nepořídil o svém majetku pro případ své smrti. Dědí se ze zákona, ze závěti nebo z obou těchto důvodů.⁵⁶ Zůstavitel již za svého života může uvažovat o tom, jak se vyhnout konfliktům mezi dědici po jeho smrti. Nejlépe lze vyřešit věc zřejmě v závěti tím, že určí neopomenutelnému dědici nějakou část majetku nebo právo, které cenou odpovídají jeho

50 § 469 zákona 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

51 KOZIOL, Helmut, BYDLINSKI, Peter a kol. In APATHY Peter (ed.). Kurzkomentar zum ABGB : allgemeines bürgerliches Gesetzbuch samt Ehegesetz und Konsumentenschutzgesetz . 2. vydání. Wien : Springer Wien New York, 2005, s. 566-568.

52 Důvodová zpráva k Návrhu nového občanského zákoníku. Citováno dne 11. března 2011. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova%20zprava%20OZ_ver_2010.pdf>

53 ŠVESTKA, Jiří. In MIKEŠ, Jiří, FIALA Roman (ed). Občanský zákoník: Komentář-2. Svazek. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, 1304 s.

54 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30.6.1988 , sp. zn. 4 Cz 43/88

55 ŠVESTKA, Jiří. In MIKEŠ, Jiří, FIALA Roman (ed). Občanský zákoník: Komentář-2. Svazek. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 1303-1305.

56 MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. Dědické právo : Praktická příručka. 3. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2007, s. 82-87.

zákonnému podílu, na který má nárok. Pak nezbývá dědici žádná jiná možnost, než přijmout dědictví dané závětí. Pokud by totiž dědic odmítl tuto možnost, nemohl by nárokovat dědictví „v konkurenci s dědici ze zákona.“⁵⁷

5.4. Uplatnění námitky neplatnosti

5.4.1. Důsledky uplatnění námitky relativní neplatnosti

„Opomenutí potomka v závěti znamená relativní neplatnost právního úkonu dle § 40a Obč. Zák.“⁵⁸ K relativní neplatnosti se nepřihlíží z moci úřední, nýbrž dědic ji musí namítnout v dědickém řízení. Právní úkon se tedy považuje za platný do té doby, než je jeho neplatnost u soudu potomkem namítnuta. Potomek, který relativní neplatnost namítne, dá najevo, že má o dědictví zájem-počíná si tedy jako dědic a nemůže již dědictví odmítnout.⁵⁹ „Právo dovolat se tzv. relativní neplatnosti podléhá dle ustálené soudní judikatury promlčení; promlčecí doba je tříletá a běží ode dne, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé.“⁶⁰

Dle judikatury: „Uznání závěti za pravou a platnou není neodvolatelným právním úkonem. Dokud nebylo pravomocně rozhodnuto o osobě dědice, může ten, kdo by při neplatnosti přicházel v úvahu jako dědic, změnit své původní stanovisko na pravost a platnost závěti zpochybnit. Jestliže to učiní před právní mocí rozhodnutí o osobě dědice, je nutno s ním od tohoto okamžiku znovu jednat jako s účastníkem dědického řízení.“⁶¹ Potomek neopomenutelného dědice, který se neplatnosti nedovolal a odmítl dědictví, nemůže v žádném případě namítnout relativní neplatnost za něj.⁶²

V případě, že se potomek relativní neplatnosti dovolá, nenáleží mu nikoli nárok na výplatu dědického podílu v penězích, ale nárok na podíl z majetku zanechaného zůstavitelem.⁶³ Jedná se tedy nárok na plnění in natura.⁶⁴ Návrh nového občanského zákoníku však ve své důvodové zprávě uvádí, že závěť, která pomíjí neopomenutelného dědice, není v

57 MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. Dědické právo : Praktická příručka. 3. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2007, s. 82-87.

58 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 6.9. 1964, sp.zn. Cz 128/54

59 ELIÁŠ, Karel. In MUZIKÁŘ, Ladislav (ed). Občanský zákoník : Velký akademický komentář-1. svazek. 1. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2008, 1286 s.

60 Rozhodnutí soudu, sp.zn. 21 Cdo 2559/2008

61 Usnesení Městského soudu Praze z 28.6. 1996 čj. 24 Co 160/96-47

62 MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. Dědické právo : Praktická příručka. 3. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2007, 87 s.

63 ŠVESTKA, Jiří. In MIKEŠ, Jiří, FIALA Roman (ed). Občanský zákoník: Komentář-2. Svazek. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 1303-1305.

64 ELIÁŠ, Karel, et al. Občanský zákoník : velký akademický komentář. 1. Praha : Linde, a.s., 2008, 1291 s.: Právu neopomenutelného dědice odpovídá právo na příslušnou část majetku, o kterém bylo závěti neplatně pořízeno, není to právo na vyplacení podílu v peněžitě částce.

příslušné části neplatná, a pozůstalost tedy případně závětním dědicům tak, jak zůstavitel určil. V takovém případě dědic má právo na vyplacení povinného dílu vůči závětním dědicům, kteří se s ním budou muset vypořádat. Této povinnosti se dědici nemohou zprostit odmítnutím dědictví.⁶⁵ Návrh zákona zřejmě vychází z předcházející právní úpravy rakouské, podle níž: „*Neopomenutelný dědic má právo, aby mu zůstavitel výslovně zanechal majetek, jehož cena se bude rovnat jeho zákonného podílu nebo v případě, že se o něm zůstavitel ve své závěti nezminí vůbec, tak na vyplacení částky, která byla vyměřena soudem.*“⁶⁶ Z této změny vyplývá, že půjde o nárok obligační, kdy neopomenutelný dědic bude věřitelem, a dědici ostatní budou dlužníky, který se o svůj dluh „podělí“ podle poměru nabytého dědictví. Emil Svoboda ve svém dědickém právu správně navrhuje jiné označení pro neopomenutelné dědice a sice-“*neopomenutelní čekatelé*“⁶⁷ právě pro povahu závazkového právního vztahu, který nám vznikne. „*Jsou skutečnými čekateli jistého dílu pozůstalosti a toto právo jest neopominutelné. Taková osoba je pouze věřitelem pozůstalosti, nikoli dědicem nebo odkazovníkem.*“⁶⁸

Dle mého názoru je toto označení vhodnější, taková osoba nemá přímý nárok na věci, nebo jejich části, které jsou předmětem dědění. Otázkou je, zda bude taková právní úprava pro neopomenutelného dědice tím nejideálnějším řešením. Pokud by byl jeho potomek neúmyslně opomenut v závěti zůstavitelem, proč by nemohl mít nárok na hmotnou část majetku? Zvláště v případech, kdy zůstaviteli pomáhal majetek budovat nebo pečovat o něj a bylo by nespravedlivé, aby neměl dědický nárok in natura (např. Bydlí-li neopomenutelný dědic v jednom domě se zůstavitelem. Pomáhal s jeho výstavbou a po jeho smrti nedojde k dohodě mezi dědici a bude se muset vystěhovat). Pak se domnívám, že finanční částka, která mu bude náležet, nebude dostatečnou satisfakcí. Můžeme polemizovat, zda se Velký akademický komentář vyjadřuje o navrhované právní úpravě zcela objektivně, protože je v něm vyjádřen názor, že: „*Návrh považuje za velmi pozitivní a označuje jej za maximální respekt vůle zůstavitele*“, který zbavuje soudy „*nutnosti složitých výpočtů, což zjednoduší řízení a rozhodování*“ a „*předchází sporům o zrušení a vypořádání nevhodného spoluvlastnictví závětníc dědiců a neopomenutelného dědice, které vzniká při právu neopomenutelného dědice na podíl in natura.*“⁶⁹ Ač považuji bezvýhradný respekt ke svobodě vůle zůstavitele za

65 Důvodová zpráva k Návrhu nového občanského zákoníku. Citováno dne 11. března 2011. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny-mce-storage/files/Duvodova%20zprava%20OZ_ver_2010.pdf>

66 SVOBODA, Emil . Dědické právo. 2.vydání. Praha : Nakladatelství Vesmír, 1926, s. 64-67.

67 SVOBODA, Emil . Dědické právo. 2.vydání. Praha : Nakladatelství Vesmír, 1926. s. 64-65.

68 SVOBODA, Emil . Dědické právo. 2.vydání. Praha : Nakladatelství Vesmír, 1926. s. 64-65.

69 ELIÁŠ, Karel. In MUZIKÁŘ, Ladislav (ed). Občanský zákoník : Velký akademický komentář-1. svazek. 1.

stěžejní zásadu v soukromoprávní sféře, dědické právo stojí na morálních principech společnosti, na rodinných svazcích založených na citových vazbách. Pokud má být ustanovení o právu na podíl ze zákona hodnoceno objektivně, měly by se zohlednit vazby neopomenutelného dědice k zůstaviteli a to jak materiální, tak citové.

Pro příklad uvádím situaci, kdy se zůstavitel rozhodne v závěti označit za dědičku veškerého svého majetku svoji přítelkyni, se kterou se schází dvakrát týdně pod dobu 5 let a ke které, jak se zůstavitel vyjádří, má silné citové vazby. Do pozůstalosti se zahrne i byt, ve kterém žije zůstavitel spolu se svými 2 zletilými dětmi. Tímto bychom dostaly děti do situace, že by se musely z bytu vystěhovat a přenechat ho přítelkyni zůstavitele, což by bylo při nejmenším nespravedlivé.

6. Důvody vydědění

6.1. Úvodní poznámky

Občanský zákoník taxativně vyjmenovává důvody, které může zůstavitel ve své závěti, nebo listině o vydědění, využít, aby potomka vyloučil z jeho zákonného dědického podílu na pozůstalosti podle § 469 odst. 1 písm. a) až d) obč. zák. a to, jestliže potomek neposkytuje potřebnou pomoc zůstaviteli v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech v rozporu s dobrými mravy, nebo trvale neprojevuje o zůstavitele opravdový zájem, který by projevoval měl, případ, kdy neopomenutelný dědic byl odsouzen pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku a trvalé vedení nezřízeného života.⁷⁰ Taxativní výčet důvodů vydědění vychází ještě z Obecného zákoníku občanského.⁷¹ Důvody vydědění nelze v žádném případě rozšířit ani analogií, ani extenzivním výkladem.⁷² Některé z důvodů vydědění zákon formuluje dosti vágně. Interpretace těchto pojmů je velmi složitá, nenavádí nás jasně ke konkrétnímu závěru o jejich významu. Jejich výklad provází značné komplikace a nejasnosti způsobující v praxi obtížně řešitelné situace.⁷³ Zákonodárce přenechal ne zcela jednoduchý úkol konkrétního vymezení pojmů na rozhodovací praxi soudů.

Rozdíly v zahraniční právní úpravě jednotlivých důvodů vydědění nejsou až tak zásadní. „Dle § 768 ABGB může být vyděděn ten, kdo zůstavitele opustil v nouzi bez pomoci, kdo byl usvědčen z jednoho nebo více trestných činů a odsouzen k trestu odnětí svobody na dvacet let nebo na doživotí, nebo jestliže vede život urážející veřejnou mravnost.“⁷⁴

Toto jsou tři základní důvody vydědění v Rakousku a k nim se ještě řadí poslední samostatně uvedený v § 773 ABGB: „Může být vyděděn ten, kdo je zadlužen nebo vede značně neehospodárný život tak že by byl povinný díl pro jeho potomky pravděpodobně ztracen.“⁷⁵ Důvod marnotratnosti v naší nynější úpravě zcela chybí, ovšem předpokládá se, že bude zaveden novým občanským zákoníkem.

70 § 469a odst. 1 písm. a) až d) zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

71 KOZIOL, Helmut, BYDLINSKI, Peter a kol. In APATHY Peter (ed.). Kurzkomentar zum ABGB : allgemeines bürgerliches Gesetzbuch samt Ehegesetz und Konsumentenschutzgesetz . 2. vydání. Wien : Springer Wien New York, 2005, s. 568-570.

72 Důvodová zpráva k Návrhu nového občanského zákoníku. Citováno dne 11. března 2011. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova%20zprava%20OZ_ver_2010.pdf>

73 ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. Ad Notam, 1999, roč. 5, č. 5, s. 95.

74 KOZIOL, Helmut, BYDLINSKI, Peter a kol. In APATHY Peter (ed.). Kurzkomentar zum ABGB : allgemeines bürgerliches Gesetzbuch samt Ehegesetz und Konsumentenschutzgesetz . 2. vydání. Wien : Springer Wien New York, 2005, s. 568-570.

75 KOZIOL, Helmut, BYDLINSKI, Peter a kol. In APATHY Peter (ed.). Kurzkomentar zum ABGB : allgemeines bürgerliches Gesetzbuch samt Ehegesetz und Konsumentenschutzgesetz . 2. vydání. Wien : Springer Wien New York, 2005, s. 568-570.

Zůstavitelova vůle musí být projevena v souvislosti s chováním potomka, ke kterému došlo v době před sepsáním listiny o vydědění, není možné vydědit potomka pro případ, že by se choval způsobem, pro který by mohl být vyděděn teprve v budoucnu.⁷⁶ To znamená, že dědici nelze vydědit podmíněně. Vznikají tedy problémy, kdy zůstavitel může pozorovat již při sepsování listiny o vydědění, že sice potomek zcela nenaplnil skutkovou podstatu exheredačního důvodu, nicméně lze v jeho chování tyto tendence již pozorovat. Pro tento případ vychází zůstaviteli návrh nového občanského zákoníku více vstřícně. Podmínkou platnosti vydědění v novém občanském zákoníku není uvedení důvodů vydědění a prohlášení o něm. Zda-li jej zůstavitel uvede, je ponecháno zcela na jeho úvaze. Konkrétně o této zásadní změně hovoří § 1581 návrhu obč. Zák.: „*Nevysloví-li zůstavitel důvod vydědění, má neopomenutelný dědic právo na povinný díl, ledaže se proti němu prokáže důvod vydědění.*“⁷⁷ Zásadně tedy by nebylo nutné uvádět důvod vydědění tam, kde je nepochybně znám jak zůstaviteli, tak vyděd'ovanému potomku. Pokud by se zůstavitel rozhodl vydědit potomka, jehož chování předpokládá splnění jednoho ze zákonných důvodů vydědění, mohl by tak učinit s tím, že po zůstavitelově smrti musí být vyděd'nému potomku chování dokázáno. S ohledem na předcházení sporům vznikajícím v dědickém řízení by měla existovat osoba, která zná příčiny rozhodnutí zůstavitele.⁷⁸ V tomto případě se návrh nového občanského zákoníku inspiroje opět rakouskou právní úpravou platnou na našem území již dříve. Podle rakouského zákoníku „*Nezáleží na tom, zda zůstavitel uvede či neuvede důvody vydědění. Ale má-li míti vydědění právní účinky, musí tu býti některý z důvodů, které zákon prohlásil za dostatečné a mimoto musí dědic-který právě vyděd'ním získal-dokázati, že důvod vydědění skutečně tu jest a srovnává se se zákonem.* (§771, §782).“⁷⁹

6.2. Neposkytnutí potřebné pomoci zůstaviteli v rozporu s dobrými mravy

Prvním důvodem, který zákon vyjmenovává pro vydědění je, že potomek v rozporu s dobrými mravy neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří nebo v jiných

76 MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. Dědické právo : Praktická příručka. 3. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2007. 87 s.

77 Návrh nového Občanského zákoníku.< http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Navrh%20obcanskeho%20zakoniku_ver_2010.pdf>

78 Návrh nového Občanského zákoníku, Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku. Citováno dne 11. března 2011. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova%20zprava%20OZ_ver_2010.pdf>

79 SVOBODA, Emil . Dědické právo. 2. vydání. Praha : Nakladatelství Vesmír, 1926, 66 s.

závažných případech (§ 469 a odst. 1 písm. a) Občanského zákoníku ve znění pozdějších předpisů).⁸⁰

Od 1. dubna 1984 bylo neposkytnutí pomoci dle § 469a odst. 1 písm. a) jediným možným důvodem, pro nějž mohl zůstavitel platně svého potomka vydědit. Byť byl jediným důvodem až do 31. prosince 1991, znamenalo jeho začlenění do právní úpravy v době komunistického režimu značný pokrok.⁸¹ V rámci rozboru tohoto ustanovení zákona získáme v podstatě tři dílčí důvody vydědění: neposkytnutí pomoci v nemoci v rozporu s dobrými mravy, neposkytnutí pomoci v nemoci v rozporu s dobrými mravy a konečně stejné jednání v jiných závažných případech. K posuzování skutkového stavu ohledně neposkytnutí pomoci zůstaviteli se vyžaduje nahlížet na konkrétní případ objektivně vzhledem ke všem okolnostem daného případu.⁸²

6.2.1. Potřebnost pomoci a dobré mravy

Obecně neposkytnutí pomoci musí předcházet stav tzv. potřebnosti pomoci potomka. Potřebností pomoci potomka se rozumí dle judikatury stav nutně vyžadující pomoc, jež by podle očekávání tedy měl poskytnout potomek. Potomek by měl být informovaný o skutečnosti, která zakládá jeho potřebnost u zůstavitele.

Nutně se musí brát v potaz okolnost, zda potomek informovaný chtěl být, leč nemohl, anebo být informovaný vůbec nechtěl, takové chování by pro rozhodnutí zůstavitele jej vydědit poskytovalo plnou oporu.⁸³

Stejně jako ve všech důvodech vydědění je nutné i zde posoudit skutkový stav vzhledem ke všem okolnostem v daném konkrétním případě. Zákon nám tedy na otázku, zda posuzovat situace subjektivně nebo objektivně odpovídá spojením obou hledisek, jak objektivního, tak subjektivního. Objektivní hledisko je představováno požadavkem *dobrych mravů* jako měřítko posuzování chování potomka, kdežto subjektivní hledisko zastupuje kritérium *potřebné pomoci* z postoje zůstavitele.⁸⁴ Při posuzování konkrétních okolností případu nesmí být zohledňována pouze vůle zůstavitele, nýbrž musí být přihlíženo ke všem

80 ŠVESTKA, Jiří. In MIKEŠ, Jiří, FIALA Roman (ed). Občanský zákoník: Komentář-2. Svazek. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, 1262 s.

81 ELIÁŠ, Karel. In MUZIKÁŘ, Ladislav (ed). Občanský zákoník : Velký akademický komentář-1. svazek. 1. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2008, s. 1179-1186.

82 ELIÁŠ, Karel. In MUZIKÁŘ, Ladislav (ed). Občanský zákoník : Velký akademický komentář-1. svazek. 1. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2008, s. 1179-1186.

83 ELIÁŠ, Karel. In MUZIKÁŘ, Ladislav (ed). Občanský zákoník : Velký akademický komentář-1. Svazek.1. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2008., s. 1179-1186.

84 ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. Ad Notam, 1999, roč. 5, č. 5, s. 95-99.

okolnostem a povaze konkrétního případu. Ustanovení klade důraz na objektivní měřítko dobrých mravů zejména k ochraně potomka, aby nedošlo k naplnění důvodu vydědění pouze pouhým vyjádřením zůstavitele o neposkytnutí pomoci potomkem.⁸⁵

Dobré mravy

Dobré mravy nejsou nikde pevně zakotvená ustálená pravidla chování. Jsou to jakési „základní společensky obecně uznávaná pravidla morálky,“⁸⁶ které jsou součástí obecně uznávaného mravního řádu demokratické společnosti. Ústavní soud vymezil dobré mravy jako „souhrn etických obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti.“⁸⁷

Odráží se v nich názory celé společnosti na chování, která jsou považována za mravní a která nikoli. Podle mého názoru jejich výčet nelze přesně definovat. Jak se mění společnost, mění se i morálka. „V důsledku nepřetržitého společenského pohybu se ve vzájemném občanském soužití neustále vyvíjejí i mění, a to zejména ve smyslu časovém, ale i ve smyslu prostorovém.“⁸⁸ Přesto podle Martina Tomka, autora článku *Vydědění: vzor s komentářem*, lze jmenovat některé mravní normy jako relativně neměnné, neboť jejich vývoj a postupné změny probíhají pomalu, patří do nich podle něj např. slušnost a poctivost.⁸⁹ Šubrťová se ve svém článku neuchyluje k tak razantním názorům, pouze uvádí definici dobrých mravů: „Je to ve společnosti ustálený a obecně přijímaný názor na to, co je spravedlivé, správné, slušné, odpovědné.“⁹⁰ Nejmenuje zde žádné konkrétní stálé mravní normy, což je dle mého názoru na místě. Nelze obecně s vývojem společnosti říci, že vnímání pojmu slušnost nebo poctivost se nemění. Posuzujeme-li totiž dobré mravy hlavně podle toho, jak jsou společností vnímány a přijímány, závisí jejich vymezení na chování lidí ve společnosti k sobě navzájem. Hranice, kam se chování lidí posouvá, zaznamenává zejména s postupem času určité změny. Je otázkou, co bude v souladu s dobrými mravy za několik desítek let.

Potřebnost pomoci

Aby mohl zůstavitel ve svém projevu vůle důvod vydědění neposkytnutí pomoci uplatnit, je nutné kromě konstatování, že k chování bylo v rozporu s dobrými mravy, vzít v

85 ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. Ad Notam, 1999, roč. 5, č. 5, s. 95-99.

86 ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. Ad Notam, 1999, roč. 5, č. 5, s. 95.

87 Nález Ústavního soudu ze dne 26.2.1998, sp. zn. II. ÚS 249/97

88 ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. Ad Notam, 1999, roč. 5, č. 5, s. 95.

89 TOMEK, Martin. Vydědění : vzor s komentářem. Právní rádce, 2008, roč. 16, č. 3, s. 69.

90 ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. Ad Notam, 1999, roč. 5, č. 5, s. 95-99.

úvahu i některé další faktory. Za prvé mezi ně patří to, zda pomoc byla skutečně v daném konkrétním případě potřebná. Zda si sám zůstavitel potřebnou pomoc je schopen opatřit, zda žije s jinými osobami, které o něj pečují, tady přicházejí v úvahu zejména manželé, nebo jiné spolužijící osoby. Analyzování těchto skutečností je velmi významné, neboť v těchto případech by potřebná pomoc potomka nebyla nezbytně vyžadována, jelikož nebude výhradně ve sféře jeho vlivu. Druhým kritériem jsou možnosti potomka, od něhož se pomoc očekává. „*Aby neposkytnutí této pomoci bylo k tíži potomka, záleželo by na tom, že o situaci zůstavitele věděl nebo mohl vědět, že z jeho strany nenaráželo na nepřekonatelné překážky (např. Nedostupnost spočívající ve velké vzdálenosti od zůstavitele, hospitalizace potomka).*“⁹¹ V případě tedy, že zůstavitel potomka neinformuje, jak neúmyslně, nebo dokonce úmyslně, poněvadž o jeho pomoc nestojí, nemůže pak obvinít potomka bez dalšího z neposkytnutí pomoci. Možnost zůstaviteli poskytnout potřebnou pomoc musí být potomkovi poskytnuta.

Ve Velkém akademickém komentáři Prof. Karla Eliáše se uvádí: „*Nestačí, že zůstavitel byl nemocen, dosáhl věku, který lze označit jako stáří, nebo se ocitl v jiné tíživé životní situaci. Tento stav musí být takový, že vyžaduje pomoc, kterou by měl poskytnout především zůstavitelův potomek.*“⁹² Zde je tedy vyjádřena jakási nezbytnost, nutnost, která by měla stav provázet. Dalším názorem, se kterým se lze setkat v literatuře je, že potřebnost nelze omezit pouze na krajní případy, kdy pomoc nelze zajistit jinak a kdy je tedy ze strany nevyhnutelná. „*Pomoc je pak třeba poskytovat do té míry a do té doby, dokud trvá její potřebnost, není možné skončit ve chvíli, kdy pomoc přestala být nezbytná, ale stále je ještě potřebná.*“⁹³

6.2.2. Jiné závažné případy

Vymezení nemoci a stáří většinou nečiní praxi potíže. S jistými komplikacemi se setkáváme až při třetím dílčím důvodu vydědění, tj. při interpretaci slovního spojení „*nebo v jiných závažných případech.*“⁹⁴ Komentář uvádí, že „*jiným závažným případem může být finanční tíseň, skutečnost, že se zůstavitel ocitl bez domova, psychický stav zůstavitele po smrti manžela, živelní pohroma a pod.*“⁹⁵ Je zřejmé, že tato široká interpretace *jiných závažných případů* není možná jak z praktického hlediska, tak ji nelze podložit ani úmyslem

91 MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. Dědické právo : Praktická příručka. 3. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2007, s. 88.

92 ELIÁŠ, Karel. In MUZIKÁŘ, Ladislav (ed). Občanský zákoník : Velký akademický komentář-1. Svazek. 1. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2008, s. 1179-1186.

93 ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. Ad Notam, 1999, roč. 5, č. 5, s. 95.

94 ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. Ad Notam, 1999, roč. 5, č. 5, s. 95.

95 ELIÁŠ, Karel. In MUZIKÁŘ, Ladislav (ed). Občanský zákoník : Velký akademický komentář-1. Svazek. 1. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2008, s. 1181.

zákonodárce. Při hledání významu třetího dílčího důvodu v rámci ustanovení § 469a odst. 1 písm. a) se nelze upínat pouze tedy na slovní spojení „jiné závažné případy,“ nýbrž zejména na samotné neposkytnutí pomoci, což tvoří základ pro vydědění z tohoto důvodu.⁹⁶

Odůvodnění této úvahy lze nalézt přímo v zákoně, kde vedle uvedeného výčtu závažných případů – nemoci a stáří, zákonodárce zařadil i jiné závažné případy, aby pokryl ostatní situace, které reálně mohou nastat. Podobný názor je uveden i zde: „*Pokud k vydědění dochází pro odmítnutí v jiných závažných případech, bude třeba posoudit, zda konkrétně uváděný důvod se svou závažností vyrovná důvodům, které jsou v zákoně výslovně uvedeny.*“⁹⁷ Společná pro všechny tři je okolnost, která vyvolá v životě zůstavitele obdobné účinky. V důsledku jiného závažného případu musí při srovnání nastat obdobné potřeby zůstavitele jako při nemoci nebo ve stáří. Pro příklad se v literatuře uvádí případy nouze vyvolané živelní pohromou, bezprávným zásahem třetí osoby, jakož i případy finanční pomoci v materiální nouzi.⁹⁸

6.2.3. Zestručnění v navrhované právní úpravě

Do budoucna návrh občanského zákoníku výrazně zestručňuje formulaci prvního zákonného důvodu vydědění a to: „*Zůstavitel může vydědit neopominutelného dědice, který mu neposkytl potřebnou pomoc v nouzi*“⁹⁹ (§ 1505 odst. 1 písm. a) návrhu obč. z.). Cílem zřejmě má být zastřešení všech tří dílčích důvodů stávající úpravy, tj. nemoc, stáří a jiné závažné případy, pod jeden termín „nouze“. Na obsahu nové právní úpravy se ve srovnání se stávající nic nemění.¹⁰⁰

6.3. Trvalé neprojevení opravdového zájmu, který by potomek o zůstavitele projevoval měl

V praxi způsobuje největší potíže z hlediska výkladu druhý důvod vydědění. Podle § 469a odst. 1 písm. b) obč. zák. může zůstavitel vydědit potomka v případě že o něj potomek neprojevuje trvale opravdový zájem, jaký by projevoval měl.¹⁰¹

96 ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. Ad Notam, 1999, roč. 5, č. 5, s. 95.

97 FIALA, Josef, HOLUB, Milan, BIČOVSKÝ, Jaroslav. Občanský zákoník : poznámkové vydání s judikaturou a literaturou. 12. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2006, s. 414-415.

98 ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. Ad Notam, 1999, roč. 5, č. 5, s. 95-99.

99 Návrh nového občanského zákoníku. Citováno dne 11. března 2011. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova%20zprava%20OZ_ver_2010.pdf>

100 Důvodová zpráva k Návrhu nového občanského zákoníku. Citováno dne 11. března 2011. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova%20zprava%20OZ_ver_2010.pdf>

101 § 469a odst. 1 písm. b), zákona č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Takováto formulace ustanovení je dosti abstraktní, což činí problémy zejména soudní praxi, neboť bude záležet zřejmě pouze na soudci, co podřadí pod formulaci rvalé neprojevení opravdového zájmu. Soudce se v těchto případech bude řídit podle dokázaných skutečností, jež uvedl zůstavitel v listině o vydědění nebo v závěti. Opět jako v předchozím důvodu vydědění je nutné se věnovat zejména interpretaci celého ustanovení.¹⁰² Hlavní problém v tomto případě bude zřejmě představovat rozdíl mezi představou zůstavitele, který se rozhodl potomka vydědit, a názorem judikatury.¹⁰³

„Skutečnosti odůvodňující závěr, že potomek o zůstavitele trvale neprojevuje opravdový zájem, který by jako potomek projevoval měl, mohou spočívat jak v pasivitě (nezájmu) potomka ve vztahu k zůstaviteli, tak také v chování, kterým sice potomek zájem o zůstavitele projevuje, ovšem způsobem neodpovídajícím řádnému chování potomka k rodiči (prarodiči, atd.), tj. například způsobem trvale překračujícím zásady společenské slušnosti.“¹⁰⁴

Podle rozsudku Nejvyššího soudu je zájem, který by měl potomek o zůstavitele projevoval, třeba posuzovat s přihlédnutím k okolnostem konkrétního případu. *„Je-li skutečnost, že potomek trvale neprojevuje o zůstavitele opravdový zájem, důsledkem toho, že zůstavitel neprojevuje zájem o potomka, nelze bez dalšího dovodit, že by neprojevení tohoto zájmu potomkem, mohlo být důvodem pro jeho vydědění.“¹⁰⁵* Zohlednění okolností konkrétního případu zdůrazňuje i rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24. 9. 2009: *„I návrh na zahájení řízení o zbavení způsobilosti k právním úkonům zůstavitele, je-li podán jeho potomkem nikoli v úmyslu chránit zůstavitelovi zájmy, může být, s ohledem na konkrétní okolnosti případu, kvalifikován jako chování neodpovídající řádnému chování potomka k rodiči, tedy chování odůvodňující vydědění ve smyslu ustanovení § 469a odst. 1 písm. b) obč. zák.“¹⁰⁶* Tento judikát nám navíc podává jasný příklad chování, jež lze subsumovat pod důvod vydědění dle § 469a odst. 1 písm. b) obč. zák.

Jak vyplývá již z formulace zákona, není nezbytné posuzovat soulad chování potomka s dobrými mravy. Hodnotí se tedy pouze okolnosti konkrétní situace bez ohledu na okolnost, co znamená „opravdový zájem“ dle nějaké všeobecně nastavené morální normy ve společnosti. Pokud by byl úmysl zákonodárce sankcionovat chování potomka vůči předkům, které by odpovídalo obvyklému chování, použil by jinou formulaci, např. *„zájem, který*

102 ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. Ad Notam, 1999, roč. 5, č. 5, s. 95-99.

103 MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. Dědické právo : Praktická příručka. 3. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2007, s. 88.

104 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 15.5.2007, sp. zn. 21 Cdo 688/2006

105 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26.9. 1997, sp. zn. 2 Cdon 86/97

106 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24. 9. 2009, sp. zn. 21 Cdo 1912/2008

potomci obvykle projevují.“¹⁰⁷ Podle Mgr. Šubrtové bude pro soudce při dokazování, zda zde důvod vydědění existoval, užitečné použít mimo analyzování rodinných vztahů zůstavitele, i zde měřítko dobrých mravů, stejně tak i jeho životní zkušenosti a vlastnosti.¹⁰⁸ Podle mého názoru toto by popřelo celý úmysl zákonodárce. Pro analyzování případu pouze vzhledem ke konkrétním okolnostem dané věci není nutné použití jakéhokoli objektivního kritéria. Práci soudu by to výrazně ztížilo, protože by nemohl brát v úvahu pouze subjektivní vnímání chování potomků zůstavitelem, což bylo v tomto případě zřejmě základním smyslem ustanovení. Jednotlivé komentáře k obč. zák. dávají nepřímou autoritu zapravdu.

Vycházelo-li by se z Komentáře k občanskému zákoníku prof. Karla Eliáše, jeví se zohlednění objektivního měřítka dobrých mravů jako samozřejmost: „*Je obvyklé, že potomci i poté, kdy se osamostatní udržují se svými předky podle možností kontakty, vzájemně se navštěvují, dopisují si, zajímají se o jejich problémy, zdravotní stav. Je v rozporu s tímto morálním pravidlem, neprojevuje-li potomek o zůstavitele trvale opravdový zájem, který by jako potomek projevovat měl.*“¹⁰⁹ Dá se tak usoudit hlavně z použití slov „obvyklé“ a zmínění morálních pravidel, což navádí rozhodovací praxi, aby objektivní měřítko dobrých mravů i u tohoto důvodu zohlednila.¹¹⁰ Rozpory v praxi ohledně tohoto důvodu vydědění a jeho interpretaci jsou zjevné. Bude záležet na konkrétním soudci, čím se při jeho rozhodování bude řídit. Vzniká ovšem logicky otázka, jakou má zůstavitel právní jistotu, zvolí-li vydědění potomka z důvodu trvalého neprojevení opravdového zájmu. Zůstavitel přece nějaký důvod pro své opatření pro případ smrti mít musí a tento důvod by měl být zohledňován jako klíčový, hlavně s ohledem na autonomii zůstavitelovy vůle.

6.3.1. Opravdový zájem

Abychom mohli kvalifikovat chování potomka jako trvalé, nesmí jít o krátkodobé neprojevení zájmu, je třeba, aby tento stav trval.¹¹¹ Trvalost představuje časový faktor. Opakem trvalosti je nahodilost, která by prosazení uváděného důvodu vydědění nemohla zabránit.¹¹² Kdyby potomek neprojevoval o zůstavitele zájem přechodně, znamenalo by to, že

107 ŠVESTKA, Jiří. In MIKEŠ, Jiří, FIALA Roman (ed). Občanský zákoník: Komentář-2. Svazek. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 1260-1265.

108 ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. Ad Notam, 1999, roč. 5, č. 5, s. 95.

109 ELIÁŠ, Karel. In MUZIKÁŘ, Ladislav (ed). Občanský zákoník : Velký akademický komentář-1. svazek. 1. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2008, s. 1182.

110 ELIÁŠ, Karel. In MUZIKÁŘ, Ladislav (ed). Občanský zákoník : Velký akademický komentář-1. svazek. 1. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2008, s. 1182.

111 ELIÁŠ, Karel. In MUZIKÁŘ, Ladislav (ed). Občanský zákoník : Velký akademický komentář-1. svazek. 1. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2008, s. 1182.

112 MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. Dědické právo : Praktická příručka. 3. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. ,

potomkovi v projevování zájmu bránila nějaká dočasná překážka. Po odpadnutí takové překážky lze objektivně od potomka očekávat opětovné projevení zájmu. Určení doby, která by znamenala nikoli dočasnost, ale již trvalost, závisí posouzení konkrétních okolností.¹¹³

Na opravdovost zájmu projevovaného předkovi je kladen stejný důraz jako na hledisko časové. *„Zejména u tohoto důvodu vydědění se rozcházejí představy zůstavitele, který se odhodlal vydědit potomka, s názory judikatury.“*¹¹⁴

Slovní spojení opravdový zájem nás navádí k různým mnohoznačným formám výkladu. Zákon nestanoví jasně mantinely, zda musí být opravdový zájem písemný, osobní, z lásky, nebo z morální povinnosti k rodičům, či prarodičům. Rozdíl je také v tom, čím je potomek motivován, aby zájem o zůstavitele projevoval, zda jsou to materiální statky, či například tlak okolí, tak aby zůstaviteli nezavdal důvod ke svému vydědění. S jakým úmyslem potomek k zůstaviteli přistupuje lze vyhodnotit pouze z jeho chování navenek. Bude záležet na tom, jak se chování potomka navenek bude jevit. Je možné, že zůstavitel nabude dojmu, že zájem potomka je předstíraný nikoli opravdový. Bude-li potomek přesto tvrdit opak, soudce si bude muset vybrat mezi těmito dvěma variantami podle vlastního uvážení.¹¹⁵

*„Pro posouzení důvodu vydědění dle ustanovení § 469a odst. 1 písm. b) obč. zák. je třeba rovněž zjišťovat, zda potomek zůstavitele měl reálnou možnost o zůstavitele projevit opravdový zájem, který by jako potomek měl projevit, tj. zda zůstavitel měl sám zájem se s dítětem stýkat a udržovat s ním běžné příbuzenské vztahy.“*¹¹⁶

*„Je nutné zhodnotit také, zda styku potomků se zůstavitelem nebránily jiné okolnosti, současně, zda zůstavitelka skutečně potřebovala, aby jí potomci poskytovali pomoc, tj. zda nebylo o potřeby zůstavitele postaráno jiným způsobem.“*¹¹⁷ Příčinění se zůstavitele o to, aby o něj potomek zájem projevil, hraje nemalou roli. Jde o to, aby zůstavitel opět kontakt s potomkem neodmítal. Potomek nemůže projevovat zájem, jestliže zůstavitel tomu klade odpor, nebo o styk s ním nejví žádny zájem. Nelze tedy po něm požadovat projevování opravdového zájmu. Takovýchto případů, kdy dítě své rodiče ani nezná, je mnoho a úmyslem zákonodárce jistě nebylo je za tuto životní okolnost sankcionovat v podobě vydědění.¹¹⁸

Oporu pro tento názor lze spatřovat i v judikatuře českých soudů, hovoří o něm rozhodnutí

2007, s. 88.

113 ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. Ad Notam. 1999, 5, s. 97.

114 MIKEŠ, Jiří; MUZIKÁŘ, Ladislav. Dědické právo : Praktická příručka. Vyd. 3. Praha : Linde Praha, a.s. 2007, s. 88.

115 ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. Ad Notam. 1999, 5, s. 97.

116 Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 9.8.1996, sp. zn. 6 Co 10/96

117 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 18.1. 2006, sp. zn. 30 Cdo 1798/2005

118 ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. Ad Notam, 1999, roč. 5, č. 5, s. 95.

Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 1997: „*Pokud potomek neprojevuje zájem o zůstavitele proto, že zůstavitel neprojevuje zájem o potomka, nejsou dány důvody pro vydědění.*“¹¹⁹

Četnost a projevování vzájemného zájmu mezi předky a potomky se liší případ od případu podle toho, kolik má rodina členů, podle zvyklostí v dané rodině.¹²⁰

Jelikož je důvod vydědění dle § 469 a odst. 1 písm. b) obč. zák. opřen především o emocionální základy, tj. „*morální výčitky a apely,*“¹²¹ neposkytuje dostatek právní jistoty, že bude v daném konkrétním případě oprávněně objektivně využito. Dává příliš prostoru soudci pro vlastní uvážení, což původně nemělo být snad ani záměrem samotného zákonodárce. Z tohoto hlediska se velmi podobá důvodu vydědění předchozího, dle § 469 a odst. 1 písm.a) obč. zák. de lege ferenda lze zvážit o jeho úplném vypuštění a podřazení pod písm. a).¹²²

Dle mého názoru by se jednak důvod vydědění „*neprojevování trvalého zájmu*“ pro svůj zjevně subjektivní charakter zcela vypustit, jak navrhuje Mgr. Šubrtová ve svém článku, a zároveň by mohl být nahrazen institutem jiným tak, aby bylo respektu k svobodě zůstavitelovy vůle učiněno za dost.

6.4. Odsouzení pro spáchání úmyslného trestného činu

Zůstavitel může vydědit potomka, byl-li odsouzen pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku. Citované ustanovení zákona jako jediné vychází z pravomocného rozhodnutí soudu jako výsledku trestního řízení, jenž je schopno poskytnout určitost, jasnost a konkrétnost soudci při rozhodování. Nečiní tedy žádné komplikace.¹²³ Musí dojít k pravomocnému rozhodnutí soudu o vině a trestu.¹²⁴

Ve srovnání s evropskými právními úpravami vydědění je naše stanovení pevné jednorozhodné hranice délky trestu neobvyklé. Obecný občanský zákoník z roku 1811 původně spojoval tento důvod vydědění s uložením trestu odnětí svobody na doživotí nebo alespoň na 20 let, jako je tomu v Rakousku doposud. Posléze bylo navrhováno, aby délka trestu, kterou zákon vyžaduje, byla zkrácena na deset let, což bylo zavrženo, neboť se trestá zejména mravní poklesek a výměra trestu by neměla hrát až takovou roli. Úprava z roku 1950 zavedla

119 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 1997, sp. zn. 2 Cdon 86/97

120 MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. Dědické právo : Praktická příručka. 3. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2007, 88 s.

121 ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. Ad Notam, 1999, roč. 5, č. 5, s. 95-99.

122 ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. Ad Notam, 1999, roč. 5, č. 5, s. 95-99.

123 MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. Dědické právo : Praktická příručka. 3. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2007, s. 89.

124 FIALA, Josef, KINDL, Milan, a kol. Občanský zákoník. Komentář-1. díl 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer, 2009, s. 813.

důvod vydědění s jakýmkoli „odsouzením neopominutelného dědice pro úmyslný trestný čin a toto řešení zdůvodnil momenty socialistické morálky.“¹²⁵Důvod vydědění v aktuálním znění byl navržen až Federálnímu shromáždění vládním návrhem novely č. 509/1991 Sb., kdy původní záměr byl spojit vydědovací důvod s odsouzením pro úmyslný trestný čin násilné povahy. Fixní stanovení délky trestu odnětí svobody bylo vloženo do ustanovení zákona až dodatečně.¹²⁶

„Diskutabilní by mohla být otázka opodstatněnosti, spravedlnosti nebo potřeby tohoto důvodu vydědění.“¹²⁷ Zákon blíže nespecifikuje, o jaký typ skutkové podstaty by se mělo jednat.¹²⁸Nyní ustanovení § 469a odst. 1 písm. c) obč. zák. umožňuje, aby zůstavitel vydědil potomka, jestliže spáchal jakýkoli úmyslný trestný čin bez ohledu na souvztažnost k zůstaviteli. Jde tedy zejména o majetkový „trest“ potomkovi, který může zůstavitel touto cestou uložit. Nelze vydědit potomka pro trestný čin spáchaný z nedbalosti.¹²⁹ Ustanovení zákona vylučuje, aby byl důvodem pro vydědění bylo odsouzení k jinému trestu, než-li k trestu odnětí svobody, byť by se jednalo o trestný čin úmyslný. Naproti tomu nevyplývá z ustanovení § 469a obč. zák., že by se mělo jednat o trest nepodmíněný nebo vykonaný. Potomka může tedy zůstavitel vydědit i tehdy, „byl-li odsouzen jen k podmíněnému trestu odnětí svobody v délce nejméně jednoho roku.“¹³⁰

Ve srovnání s nynější právní úpravou ustanovení § 1579 odst. 1 písm. c) návrhu nového občanského zákoníku stanoví, že: „Ze zákonných důvodů lze neopominutelného dědice vydědění jeho práva na povinný díl vyloučit, nebo jej v jeho právu zkrátit. Zůstavitel může vydědit neopominutelného dědice, který byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze.“¹³¹

Návrh nového občanského zákoníku se vrací zpět k myšlence „morální taxace.“ Je třeba brát v úvahu, že pachatel trestného činu je již sankcionován dle trestně právních norem. Proto, aby od sebe byly odlišeny trestné činy, kdy by bylo vydědění značně neopodstatněné

125 Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku. Citováno dne 11. března 2011. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova%20zprava%20OZ_ver_2010.pdf>

126 Důvodová zpráva k Návrhu nového občanského zákoníku. s. 387-391. dostupná na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova%20zprava%20OZ_ver_2010.pdf>

127 ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. Ad Notam, 1999, roč. 5, č. 5, s. 95-99.

128 ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. Ad Notam, 1999, roč. 5, č. 5, s. 95-99.

129 ELIÁŠ, Karel. In MUZIKÁŘ, Ladislav (ed). Občanský zákoník : Velký akademický komentář-1. svazek. 1. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2008, s. 1182.

130 ELIÁŠ, Karel. In MUZIKÁŘ, Ladislav (ed). Občanský zákoník : Velký akademický komentář-1. svazek. 1. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2008, s. 1182.

131 Návrh nového občanského zákoníku. Citováno dne 11. března 2011. Dostupný na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova%20zprava%20OZ_ver_2010.pdf>

(např. trestný čin rvačky) a pro jejichž sankcionování by stačilo samotné uložení trestu, se poukazuje na zvrhlou povahu. Z nově navrhovaného řešení je jasné, že trestní sazba a uložený trest nebudou mít žádný význam pro vydědění. V ustanovení také není zmíněno, zda trestný čin musí být páchan z nedbalosti nebo úmyslně. Zvrhlá povaha pachatele musí být posuzována jednak z hlediska obecné morálky a jednak, jak se spáchání trestného projeví na pověsti i cti zůstavitele, popřípadě celé rodiny. Opět se tedy bude uplatňovat objektivní i subjektivní hledisko při hodnocení situace.¹³²

S ohledem na to, jak velkou roli hrají v dědickém právu morální zásady společnosti nutno tuto možnost pro zůstavitele zachovat. V naší společnosti se pohlíží na osoby nebezpečné pro společnost, které spáchaly trestný čin s velkým despektem. Často jsou také okolím vyloučeni a posléze se ocitají na samém okraji společnosti. „Zůstavitel může oprávněně spáchání trestného činu potomkem pociťovat za příčinu tak závažného narušení vztahu k němu, že si nepřeje, aby tento potomek z jeho majetku cokoli získal.“¹³³ Na druhou stranu považují za přínosné, že návrh nového občanského zákoníku by výčet trestných činů, za něž lze dědice takto potrestat výrazně zredukoval. Pak se případný menší prohřešek (např. rvačka), kterého se nerozvážný dědic dopustí, nestane mocným nástrojem v rukou zůstavitele, kterak se neopomenutelného dědice jednoduše zbavit.

Na závěr lze k tomuto zmínit i problematiku mimořádných opravných prostředků v trestním řízení. Pokud totiž dojde již k vydědění a dotyčný potomek je své viny zproštěn, tj. Vyjde najevo, že trestný čin nespáchal, použití důvodu dle § 469a písm. c) pozbývá zákonné opory. Pak by tedy přicházelo v úvahu, že by se svého dědického práva domáhal v soudním řízení na základě ustanovení o ochraně oprávněného dědice (§ 485 obč. z.¹³⁴).¹³⁵

6.5. Vedení nezřízeného života

Zůstavitel může potomka vydědit, vede-li trvale nezřízený život.¹³⁶

132 Důvodová zpráva k Návrhu nového občanského zákoníku. Citováno dne 11. března 2011. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova%20zprava%20OZ_ver_2010.pdf>

133 ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. Ad Notam, 1999, roč. 5, č. 5, s. 95-99.

134 Dle § 485 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., Občanského zákoníku ve znění pozdějších předpisů : „Zjistí-li se po projednání dědictví, že oprávněným dědicem je někdo jiný, je povinen ten, kdo dědictví nabyt, vydat oprávněnému dědici majetek, který z dědictví má, podle zásad o bezdůvodném obohacení tak, aby neměl majetkový prospěch na újmu pravého dědice.“

135 ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. Ad Notam, 1999, roč. 5, č. 5, s. 95.

136 MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. Dědické právo : Praktická příručka. 3. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2007, 89 s.

Toto ustanovení vychází původně z Obecného občanského zákoníku z roku 1811, kde je stanoveno, že vyděděn je ten, kdo vede tvrdošjně život urážející veřejnou mravnost.¹³⁷ Rovněž v současném ABGB je tento důvod vydědění jmenován.

6.5.1. Vedení trvale nezřízeného života

Využití důvodu vydědění pro vedení trvale nezřízeného života je méně časté právě pro jeho nejasnou interpretaci, kterou nám nepodává ani zákon a neurčitě se k tomuto problému staví také rozhodovací praxe soudů. Představy o „trvalém vedení nezřízeného života“ se názorově velmi liší stejně tak, jako názory na otázku intenzity a délky „nezřízeného počínání, které je již způsobilé umožnit zůstaviteli potomka vydědit.“¹³⁸ Rozhodně se nepřihlíží k zavinění vyděděného potomka. Takové chování může tedy vyplývat např. z chorobné závislosti na alkoholu nebo drogách, může jít o marnotratnost nebo zanedbání výživy dle zákona o rodině, ke které je povinen.¹³⁹ Karel Eliáš a kol. Ve svém komentáři k občanskému zákoníku uvádí, že dopad nezřízeného života se má projevit nikoli jen na samotném potomku, který tak činí, ale i na jeho rodinu, na jeho nejbližší okolí: „*Za nezřízený život lze považovat závažné negativní odchylky od obvyklého způsobu života, kterými zpravidla ohrožuje sebe i svoji rodinu. Sem lze zařadit alkoholismus, drogy, hazardní hry včetně her na hracích automatech, s tím často spojené zadlužování a neplacení dluhů, potulování, úmyslné vyhýbání se práci na úkor rodiny, opatřování prostředků k životu nekalým způsobem apod. Musí jít však o stav trvalý, nikoli o jednotlivá pochybení, či okamžitá selhání.*“¹⁴⁰ Jiné komentáře k obč. z. nám jasnější vodítko k výkladu trvalého vedení nezřízeného života nepodávají. Hovoří se v nich zejména o tom, že tento výklad je pro rozhodovací praxi dosud otevřenou otázkou a zejména jako příklad se uvádí také „*život člověka zcela závislého na alkoholu, drogách apod.*“¹⁴¹

K vyřešení interpretace se čtvrtého důvodu vydědění se lépe staví rakouský ABGB. Ustanovení § 768 ABGB hovoří takto: „*Dítě může být vyděděno, pokud vede trvale nezřízený život přičící se obecné morálce.*“¹⁴² Při posuzování důvodu je důležité vnímání časového

137 SVOBODA, Emil. Dědické právo. 2. Vydání. Praha : Nakladatelství Vesmír, 1926, s. 66.

138 TOMEK, Martin. Vydědění : vzor s komentářem. Právní rádce, 2008, roč. 16, č. 3, s. 69-71.

139 MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. Dědické právo : Praktická příručka. 3. vydání. Praha : Linde Praha, a.s., 2007, s. 89.

140 ELIÁŠ, Karel. In MUZIKÁŘ, Ladislav (ed). Občanský zákoník : Velký akademický komentář-1. svazek. 1. vydání. Praha : Linde Praha, a.s., 2008, s. 1182.

141 ŠVESTKA, Jiří. In MIKEŠ, Jiří, FIALA Roman (ed). Občanský zákoník: Komentář-2. Svazek. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 1260-1265.

142 KOZIOL, Helmut, BYDLINSKI, Peter a kol. In APATHY Peter (ed.). Kurzkommentar zum ABGB : allgemeines bürgerliches Gesetzbuch samt Ehegesetz und Konsumentenschutzgesetz . 2. vydání. Wien : Springer

hlediska, tzn. jak se nám obecné morální hodnoty a názory ve společnosti mění a s nimi zároveň také společenské postavení zemřelého (jako vize a sociální sféry, v nichž se pohyboval).¹⁴³Přihlíží se zejména k tomu, jak může chování dědice veřejně poškodit pohled společnosti na celou rodinu dědice a zda ho společnost na základě pravidel morálky za jeho chování odsoudí. Také se musí zohlednit, co se v Rakousku chápe jako morálka a to, jak z pohledu všeobecného, tak z pohledu právního.¹⁴⁴Rakouský komentář jde dále v konkretizaci nemorálního chování v souvislosti se sexualitou dědice. Užití tohoto důvodu vydědění nezávisí na porušování sexuální morálky. Pevně dáno je i v ABGB časový předpoklad pro splnění podmínek. Pokud se dědic dopustí nemorálního způsobu života delší dobu, nebo se dopustí více poklesků, platí, že jde o trvalost. Na rozdíl od našeho právního řádu, kdy se jednotlivé poklesky zřejmě dle nejasné interpretace tolerují?! Změna chování dědice po sepsání závěti nebo krátce před tím, nebrání účinku vydědění.¹⁴⁵

Rakouská úprava se od české liší zejména tím, že již v textu zákona je uvedeno hledisko „morálky.“ To znamená, že dává společnosti možnost použití objektivního měřítko, podle kterého může být následně chování dědice hodnoceno v souvislosti s tím, jak jsou morální poklesky vnímány celou společností a zároveň jak se tím mění postavení zemřelého i celé rodiny ve společnosti. V našem právním řádu se užití tohoto kritéria sice předpokládá, protože trvale nezřízený život zřejmě má být v rozporu s morálními pravidly společnosti, ale nikde výslovně uvedeno není, proto dává stále dost velký prostor pro subjektivní posuzování toho, co je morální. Posuzování situace pouze subjektivně je nepřípustné. Není možné vykládat pojem trvale nezřízený život subjektivně, nýbrž objektivně, pro všechny stejně kvůli právní jistotě adresáta.¹⁴⁶ Jitka Šubrtová správně uvádí, že: *„je třeba setrvat na zásadě rovnosti před zákonem. Aby byla zachována, musí být tento důvod vydědění vykládán vždy objektivně. Bude nutné vytvořit určitou hranici, aby bylo jasné, jaké chování je pod slova zákona podřaditelné tak aby nemohlo být zpochybněno. Bez problémů by sem bylo možné zahrnout alkoholismus nebo toxikomanii v pokročilém stádiu, hráčskou vášeň, opakované*

Wien New York, 2005, s. 568-570.

143 KOZIOL, Helmut, BYDLINSKI, Peter a kol. In APATHY Peter (ed.). Kurzkomentar zum ABGB : allgemeines bürgerliches Gesetzbuch samt Ehegesetz und Konsumentenschutzgesetz . 2. vydání. Wien : Springer Wien New York, 2005, s. 568-570.

144 KOZIOL, Helmut, BYDLINSKI, Peter a kol. In APATHY Peter (ed.). Kurzkomentar zum ABGB : allgemeines bürgerliches Gesetzbuch samt Ehegesetz und Konsumentenschutzgesetz . 2. vydání. Wien : Springer Wien New York, 2005, s. 568-570.

145 KOZIOL, Helmut, BYDLINSKI, Peter a kol. In APATHY Peter (ed.). Kurzkomentar zum ABGB : allgemeines bürgerliches Gesetzbuch samt Ehegesetz und Konsumentenschutzgesetz . 2. vydání. Wien : Springer Wien New York, 2005, s. 568-570.

146 ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. Ad Notam, 1999, roč. 5, č. 5, s. 95-99.

*páchání drobných trestných činů, nebo neplnění zákonné vyživovací povinnosti.*¹⁴⁷ Za důležitý považují zejména zájem na zohledňování toho, jak může trvalé vedení nezřízeného života změnit společenský postoj k zůstaviteli i celé dědicově rodině, což je zmíněno i v české literatuře: „*Dopad trvale nezřízeného života potomka se předpokládá i ve sféře jeho rodiny*“ (Karel Eliáš a kol.).¹⁴⁸

Jestliže vnímáme celý institut vydědění jako možnost zůstavitele rozhodnout o jeho majetku pro případ smrti, měl by být právem zajištěn prostor pro zohlednění jeho vlastních morálních zásad, které on sám ve společnosti vyznává a díky nimž si sám vybudoval ve společnosti určitou pověst. Proč by tedy nemohl svého potomka potrestat za jeho morální poklesky, kterých se dopustí, alespoň majetkově. Berme samozřejmě v úvahu předpoklad, že morální poklesky nedosáhnou takové intenzity, aby byl dědic sankcionován v trestním řízení a vznikl důvod pro uplatnění ustanovení § 469a odst. 1 písm. c) obč. zák.

Doufejme, že se judikatura ustálí a shodne se na určitých konkrétních objektivních podmínkách aplikace ustanovení § 469a odst. 1 písm.d) Obč.z. Uplatnění takového důvodu má být použito zejména tehdy, dá li se vzhledem k chování potomka předpokládat, že zděděný majetek bude promrhán.¹⁴⁹

6.6. Marnotratnost (důvod vydědění de lege ferenda)

Novinkou, kterou připravuje návrh nového občanského zákoníku je důvod vydědění z marnotratnosti dle § 1579 Návrhu: „*Zůstavitel může vydědit i neopominutelného dědice, který je tak zadlužen nebo si počíná tak marnotratně, že je tu obava, že se pro jeho potomky nezachová povinný díl. Učinit to však může jen tak, že tento povinný podíl zůstaví dětem tohoto neopominutelného dědice, popřípadě není-li jich, jejich potomkům.*“¹⁵⁰ Z citovaného ustanovení jasně vyplývá, že zde musí být důvodná obava zůstavitele, která je vyvolána zadlužením nebo „*marnotratným počínáním*“ neopominutelného dědice, že nebude zachován „*účel dědění, tedy zachování hodnot do budoucna.*“ Ve srovnání s důvody vydědění z ustanovení § 469a obč. zák. není možné tento důvod aplikovat na potomky vyděděného.¹⁵¹

147 ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. Ad Notam, 1999, roč. 5, č. 5, s. 95-99.

148 ELIÁŠ, Karel. In MUZIKÁŘ, Ladislav (ed). Občanský zákoník : Velký akademický komentář-1. svazek. 1. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2008, s. 1179-1185.

149 ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. Ad Notam, 1999, roč. 5, č. 5, s. 95-99.

150 Návrh nového občanského zákoníku. Citováno dne 11. března 2011. Dostupný na

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Navrh%20obcanskeho%20zakoniku_ver_2010.pdf>

151 Důvodová zpráva k Návrhu nového občanského zákoníku. Citováno dne 11. března 2011. Dostupné

na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova%20zprava%20OZ_ver_2010.pdf>

7. Dědická nezpůsobilost

7.1. Vymezení pojmu

Dle § 469 Občanského zákoníku: „*Nedědí, kdo se dopustil úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům anebo zavrženíhodného jednání proti projevu poslední vůle zůstavitelovy. Může však dědit, jestliže mu zůstavitel tento čin odpustil.*“¹⁵²

V zásadě rozlišujeme dvě dědické nezpůsobilosti. Dědická nezpůsobilost dle § 469 obč. zák. je dědickou nezpůsobilostí ve smyslu relativním. Absolutní dědická nezpůsobilost naproti tomu znamená, že dědic nemůže nabýt dědictví proto, že nemá právní subjektivitu dle § 460 obč.zák.

Zatímco dědická nezpůsobilost spadá na všechny potenciální dědice bez rozdílu, vydědit lze pouze potomka, kterému svědčí práva neopomenutelného dědice. Další odlišností v subjektech je i fakt, že dědická nezpůsobilost nemá v žádném případě dopad na potomky dědice, který se zavrženíhodného jednání dopustí.¹⁵³

Dědickou nezpůsobilost způsobuje chování dědicovo, které ohrožuje jednak zůstavitele i jeho rodinu a jednak také samotný projev vůle zůstavitele. Předpokladem dědické nezpůsobilosti je chování dědice příčící se morálce, kvůli němuž by bylo nespravedlivé, aby dědici plynula subjektivní práva spojená s dědickým nárokem. Zásadní odlišnost institutu dědická nezpůsobilosti od vydědění je ta, že dědické nezpůsobilosti není třeba projevu vůle zůstavitele.¹⁵⁴ Dědická nezpůsobilost se vztahuje na tak závažné chování potencionálního dědice, že jej vyřadí z dědického nástupnictví i bez vůle zůstavitele.¹⁵⁵ Dědická nezpůsobilost nastává ze zákona. Soudní komisař posuzuje dědickou nezpůsobilost z úřední povinnosti. U vydědění existuje naděje, že dědic bude dědit, pokud se zůstavitel zachová pasivně, tj. neseíše listinu o vydědění. Pokud vznikne u dědice dědická nezpůsobilost, může naopak dědit v případě, že zůstavitelovo chování bude aktivní, tj. jednání může zůstavitel dědici prominout.¹⁵⁶ „*Nezpůsobilý dědic nedědí, hledí se na něj, jako by se smrti zůstavitele nedožil. Jde-li o dědice ze závěti, nastoupí na jeho místo náhradní dědic, bylo-li na takovou situaci v závěti pamatováno, nebo dojde k dědění ze zákona.*“¹⁵⁷

152 § 469 zákona č. 40/1964Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších prepisů

153 LUŽNÁ, Romana. Dědická nezpůsobilost a vydědění. Právní rádce. 2007, roč. 15, č. 1, s. 25-26.

154 MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. Dědické právo : Praktická příručka. 3. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2007, 25-26 s.

155 KRÁLOVÁ, Jitka, ECK, Lothar. Dědická nezpůsobilost. Ad Notam. 2004, roč. 10, č. 2, s. 35-39.

156 KRÁLOVÁ, Jitka, ECK, Lothar. Dědická nezpůsobilost. Ad Notam. 2004, roč. 10, č. 2, s. 35-39.

157 ŠVESTKA, Jiří. In MIKEŠ, Jiří, FIALA Roman (ed). Občanský zákoník: Komentář-2. Svazek. 1. vydání.

Dědicové se nemohou v žádném případě dohodnout na nepřipustnosti dědické nezpůsobilosti některého z nich. Nelze, aby dědic dědil byť s jejich souhlasem, pokud jeho jednání mělo rysy, které podmiňují dědickou nezpůsobilost dle § 469 obč. zák.¹⁵⁸

Poslední odlišností od vydědění je nemožnost nějaké částečné dědické nezpůsobilosti. Potomka lze vydědit pouze částečně, tzn. nikoli pouze ohledně celé pozůstalosti, což u dědické nezpůsobilosti není možné.¹⁵⁹ „*Dědická nezpůsobilost znamená konec veškerých dědických ambicí, neboť rozsah jejich účinků omezit nelze.*“¹⁶⁰

7.2. Historie

Dědická nezpůsobilost nahradila pojem dědická nehodnost. V římském právu existovala rovněž možnost odnětí dědictví a to v tom případě, že „*vyšlo najevo, že se dědic provinil proti zůstaviteli nebo jeho poslední vůli.*“¹⁶¹ Rozdíl byl ovšem v tom, že na dědicovo místo v takovém případě nenastupoval jiný oprávněný dědic, nýbrž dědictví připadlo státu.¹⁶²

ABGB také obsahoval ustanovení o dědické nezpůsobilosti. Důvody dědické nezpůsobilosti byly velmi podobné jako ty dnešní, ale přidával se k nim ještě důvod cizoložství nebo krvesmilstva, k nimž se dědicové doznali nebo, z nichž byli usvědčeni. Takové osoby byly vzájemně vyloučeny z dědictví na základě prohlášení poslední vůle. Občanský zákoník z roku 1950 se ve své úpravě shodoval s úpravou dnešní.¹⁶³

7.3. Důsledky dědické nezpůsobilosti

„*Dědický podíl dědice, který není způsobilý dědic, připadá dědicům ze zákona.*“¹⁶⁴

V důsledcích se relativní dědická nezpůsobilost od absolutní nijak neliší. Relativně nezpůsobilý dědic a absolutně nezpůsobilý dědic mají naprosto stejné postavení. Celý podíl, který by jinak dědici připadl (ať už by jeho velikost byla určena poslední pořízením nebo by se jednalo o podíl zákonný) přechází na dědice ostatní. Tím se jejich podíly zvětšují.¹⁶⁵

Praha : C. H. Beck, 2008, s. 1257-1260.

158 ŠVESTKA, Jiří. In MIKEŠ, Jiří, FIALA Roman (ed). Občanský zákoník: Komentář-2. Svazek. 1. vydání.

Praha : C. H. Beck, 2008, s. 1257-1260.

159 LUŽNÁ, Romana. Dědická nezpůsobilost a vydědění. Právní rádce. 2007, roč. 15, č. 1, s. 25-26.

160 KRÁLOVÁ, Jitka, ECK, Lothar. Dědická nezpůsobilost. Ad Notam. 2004, roč. 10, č. 2, s. 35-39.

161 KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. Římské právo. Praha: C. H. Beck, 1995 s. 299 an.

162 KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. Římské právo. Praha: C. H. Beck, 1995 s. 299 an.

163 ELIÁŠ, Karel. In MUZIKÁŘ, Ladislav (ed). Občanský zákoník : Velký akademický komentář-1. svazek. 1. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2008, s. 1171-1178.

164 ELIÁŠ, Karel. In MUZIKÁŘ, Ladislav (ed). Občanský zákoník : Velký akademický komentář-1. svazek. 1. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2008, s. 1171-1178.

165 ELIÁŠ, Karel. In MUZIKÁŘ, Ladislav (ed). Občanský zákoník : Velký akademický komentář-1. svazek. 1. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2008, s. 1171-1178.

7.4. Důvody dědické nezpůsobilosti

7.4.1. Úvodní poznámky

Zákon taxativně vyjmenovává dvě kategorie důvodů, pro které se dědic stává nezpůsobilým dědit. Prvním z důvodů je spáchání úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům a druhým je zavrženíhodné jednání proti projevu vůle zůstavitele. I navrhovaná právní úprava nového občanského zákoníku přejímá oba důvody vydědění dle § 469 obč. zák.

7.4.2. Spáchání úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům

„Úzkou vazbu lze nalézt mezi dědickou nezpůsobilostí a institutem vydědění z důvodu odsouzení pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku.“¹⁶⁶ Ze zákona je dědicky nezpůsobilý ten dědic, jež se dopustí úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům. Zákon jasně stanoví, že jednání dědice musí naplňovat skutkovou podstatu úmyslného trestného činu, aby se stal dědicem nezpůsobilým. Trestný čin musí být spáchán úmyslně, nepostačí tedy nedbalostní trestný čin.¹⁶⁷ Nezáleží na tom, zda se pachatel dopustil trestného činu v úmyslu přímém nebo nepřímém. Vzhledem k vývojovým stádiím trestného činu, postačí k dědické nezpůsobilosti i příprava k trestnému činu nebo pokus k trestnému činu. Může se jednat o celou škálu trestných činů, například o majetkové trestné činy, trestné činy proti životu a zdraví, trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti.¹⁶⁸ Právní úprava de lege ferenda zastřešuje nežádoucí jednání dědice pod pojem *„čin povahy úmyslného trestného činu, jímž se pokryje i případ, kdy úmyslně spáchaný čin spáchala osoba trestně neodpovědná.“¹⁶⁹*

Výčet osob, které jsou objektem úmyslného trestného činu, je taxativní. V zákoně chybí registrovaní partneři, kteří jsou podle zákona č. 115/2006 Sb., O registrovaném partnerství zařazeni mezi zákonné dědice. Zákon tedy staví registrované partnery na stejnou úroveň s manželi.¹⁷⁰ Zřejmě zákonodárci opomněli, že zákon o registrovaném partnerství přinese další změny, např. i v dědickém právu. Je otázkou budoucí rozhodovací praxe soudů,

166 KRÁLOVÁ, Jitka, ECK, Lothar. Dědická nezpůsobilost. Ad Notam. 2004, roč. 10, č. 2, s. 35-39.

167 ELIÁŠ, Karel. In MUZIKÁŘ, Ladislav (ed). Občanský zákoník : Velký akademický komentář-1. svazek. 1. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2008, s. 1171-1178.

168 ELIÁŠ, Karel. In MUZIKÁŘ, Ladislav (ed). Občanský zákoník : Velký akademický komentář-1. svazek. 1. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2008, s. 1171-1178.

169 Důvodová zpráva k Návrhu nového občanského zákoníku. Citováno dne 11. března 2011. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova%20zprava%20OZ_ver_2010.pdf>

170 FIALA, Josef a kol. Občanský zákoník : Komentář. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer, 2009, s. 810.

jak se s tímto problémem vypořádá. Zákon o registrovaném partnerství rozhodně dědická práva registrovaným partnerům přiznává. Situace by se mohla vyřešit „připsáním“ registrovaných partnerů do ustanovení § 469 obč. zák., nebo by se mohlo z taxativního ustanovení stát ustanovení demonstrativní, nicméně, to by mohlo působit další potíže. Kdyby např. znělo ustanovení tak, že mimo osob v něm uvedených to mohou být i „další osoby blízké.“ Okruh osob, jež řadíme mezi osoby blízké, je definován v zákoně velmi široce. Často by šlo o osoby, které nemají příbuzenské vazby na zůstavitele, které musíme zohledňovat v dědickém právu především. Nová navrhovaná právní úprava výčet osob mění, rozšiřuje jej na předky (nikoli tedy již jen na rodiče) a potomky.¹⁷¹

Pokud se tedy dědic závažného jednání dopustil, může být pro něj odsouzen v trestním řízení. V případě, že jej nelze již pro trestný čin trestně právně sankcionovat v důsledku jeho smrti, promlčení, amnestie či udělení milosti, zůstává tento dědic i nadále nezpůsobilým. Zákon vyžaduje, aby byl tento čin spáchán ještě za života zůstavitele, neboť úmyslem bylo chránit především jeho.¹⁷² Pokud byl vydán trestně právní rozsudek, soud je povinen se jím řídit. „Byl-li dědic zůstavitele pravomocně odsouzen pro úmyslný trestný čin proti zůstaviteli, je soud v dědickém pořizení při posuzování tohoto důvodu dědické nezpůsobilosti vázán pravomocným rozsudkem. Dědické právo odsouzeného je v tomto případě však závislé na tom, zda mu zůstavitel tento čin odpustí (§469 věta druhá obč. z.).“¹⁷³ Pokud ovšem pachatel odsouzen nebyl, celá věc se bude řešit v dědickém řízení jako řízení o předběžné otázce (§ 135 odst. 2 o.s.ř.). „Státní notářství je vázáno pravomocným rozhodnutím o tom, že byl spáchán trestný čin, přečin nebo přestupek, a o tom, kdo jej spáchal. Jestliže trestní řízení nemůže být zahájeno např. proto, že zemřel dědic, který se měl dopustit úmyslného trestného činu proti zůstaviteli nebo proti osobám uvedeným v § 469 obč. zák., nebo jestliže trestní řízení bylo zastaveno, nebrání státnímu notářství, aby si učinilo samo úsudek o tom, zda jednání dědice vykazuje znaky skutkové podstaty úmyslného trestného činu, ovšem s účinky jen pro řízení o dědictví.“¹⁷⁴ Soud má poté několik možností, jak situaci řešit. Není-li sporu o spáchání úmyslného trestného činu, soud sám rozhodne. Pokud však stále ještě o případu probíhá trestní řízení, soud dědické řízení přeruší, dle § 109 odst. 2 písm.c) o.s.ř., „neboť probíhá řešení, v němž je řešena otázka, která může mít význam pro rozhodnutí soudu v řízení o

171 Důvodová zpráva k Návrhu nového občanského zákoníku. Citováno dne 11. března 2011. Dostupné na < http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova%20zprava%20OZ_ver_2010.pdf>

172 ŠVESTKA, Jiří. In MIKEŠ, Jiří, FIALA Roman (ed). Občanský zákoník: Komentář-2. Svazek. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 1257-1260.

173 Usnesení Městského soudu v Praze, ze dne 28.2.2001, čj. 24 Co 35/2001

174 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 4. 4. 1979, sp.zn. Cpj 169/78

dědictví.¹⁷⁵ „Jestliže nebylo vydáno v trestním řízení pravomocné rozhodnutí, řeší soud v dědickém řízení tuto otázku jako předběžnou.“¹⁷⁶

7.4.3. Zavrženíhodné jednání proti projevu poslední vůle zůstavitelovy

V zásadě může zavrženíhodné jednání směřovat buď proti svobodné vůli (např. donucení k sepsání listiny) zůstavitele, kterou chce projevít pořízením závěti nebo přímo proti již samotnému projevu poslední vůle (např. padělání závěti, zničení listiny).¹⁷⁷ Na rozdíl od prvního důvodu dědické nezpůsobilosti není rozhodné, zda zakládá chování dědice trestně právní odpovědnost. Formulace „*zavádějícího označení-zavrženíhodně jednání*“¹⁷⁸ směřujícího proti zůstavitelově poslední vůli znemožňuje dědit osobě, jež nějakým způsobem znemožňuje, aby zůstavitel mohl projevít svobodě svou poslední vůli.¹⁷⁹

Projevem poslední vůle se rozumí jednak projevy zůstavitele, ve kterých sám určí dědice i takové projevy, které způsobují dědění ze zákona.¹⁸⁰ Projevem vůle, který způsobuje právní následky v oblasti dědické je závěť (§ 476 obč. Zák.), listina o vydědění (§ 469a obč. zák.), jakož i jejich změna a zrušení. Dá se říci, že základním faktickým předpokladem poslední vůle je, aby zůstavitel svobodně vyjádřil svou vůli v pořízení se svým majetkem pro případ smrti. Mimo závěť a listinu o vydědění lze sem přiřadit i ustavení správce dědictví včetně jeho odvolání (§ 480 obč. zák.). Není podmínkou, aby takový právní úkon splňoval formální náležitosti (např. rukou napsaná závěť bez data), dědická nezpůsobilost vzniká i navzdory takovéto vadě.¹⁸¹

Komentář k občanskému zákoníku – Švestka a kol. vykládá blíže, co si pod pojmem zavrženíhodné máme představit. Při posuzování vycházíme ze subjektivního postoje jedajícího: *Zavrženíhodné jednání musí být úmyslné a zároveň „lze-li jej, se zřetelem k motivaci, formě, intenzitě, či účinku, považovat za zavrženíhodné.“¹⁸²* Pokud dojde ke zničení závěti neúmyslně, tak nemůže jít o zavrženíhodné jednání (např. zničení listiny v důsledku její

175 ELIÁŠ, Karel. In MUZIKÁŘ, Ladislav (ed). Občanský zákoník : Velký akademický komentář-1. svazek. 1. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2008, s. 1174-1175.

176 Rozhodnutí Městského soudu v Praze , sp. zn. 24 Co 315/97

177 FIALA, Josef, a kol. Občanský zákoník : Komentář. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer, ČR, 2009, s. 810.

178 FIALA, Josef, a kol. Občanský zákoník : Komentář. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer, ČR, 2009, s. 810.

179 MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. Dědické právo : Praktická příručka. 3. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2007, s. 27.

180 ŠVESTKA, Jiří. In MIKEŠ, Jiří, FIALA Roman (ed). Občanský zákoník: Komentář-2. Svazek. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 1257-1260.

181 ELIÁŠ, Karel. In MUZIKÁŘ, Ladislav (ed). Občanský zákoník : Velký akademický komentář-1. svazek. 1. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2008, s. 1286.

182 ŠVESTKA, Jiří. In MIKEŠ, Jiří, FIALA Roman (ed). Občanský zákoník: Komentář-2. Svazek. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 1257-1260.

záměny). Zavrženíhodné jednání je takové jednání, které má znemožnit, aby dědici dědili tak, jak zůstavitel chtěl. Dojde k popření zůstavitelovy autonomie vůle. Místo něj se o prosazení svých zájmů pokusí někdo jiný a zůstavitelova vůle se tak buď vůbec neuplatní, nebo se bude předstírat projev poslední vůle zůstavitele, který nezřídil. Zavrženíhodný čin může být vykonán omisivně (např. Neposkytnutí psacích potřeb) nebo komisivně (zničení, roztrhání závěti).¹⁸³

Bylo by vhodné doplnit do ustanovení § 469 obč. Zák. ještě o demonstrativní výčet případů typického jednání proti zůstavitelovu projevu poslední vůle, které je zavrženíhodné. Tuto změnu zahrnuje i návrh nového obč. zák.¹⁸⁴

Zavrženíhodné jednání není uplatňování svých dědických práv, které dědici přiznává sám zákon, např. Uplatnění dědického práva v rozporu s ústně projevenou vůlí zůstavitele. Zavrženíhodným jednáním není rovněž, když se neopomenutelný potomek dovolá svého dědického práva, pokud jej ve své závěti zůstavitel vynechal relativní neplatnosti dle § 40a obč. zák. Ve smyslu § 469, nebo pokud dědic tvrdí, že závěť je absolutně neplatná apod. „*Taková jednání jsou pouze realizací hmotných i procesních práv, a výkon práva, který někomu právní předpisy přiznávají, nesmí být považován za zavrženíhodné jednání.*“¹⁸⁵ „*Za zavrženíhodné jednání proti projevu poslední vůle zůstavitelovy, které by přivedlo dědickou nezpůsobilost dědice, nelze považovat, jestliže dědic v průběhu dědického řízení tvrdil, že předložená závěť zůstavitele je psána jeho vlastní rukou, ačkoli v navazujícím řízení bylo pravomocně rozhodnuto, že zůstavitel tuto závěť vlastní rukou nenapsal.*“¹⁸⁶

7.5. Nové důvody dědické nezpůsobilosti de lege ferenda

Budoucí právní úprava směřuje k zavedení dalších dvou zákonných důvodů, pro které dědic ztrácí svá dědická práva. Jsou zaměřeny zejména na poškození, změnu, rodinných vazeb v důsledku negativního nemorálního chování dědice vůči zůstaviteli. Manžel, který se dopustí činu, jenž má znaky domácího násilí, vůči zůstaviteli a byl-li podán návrh na rozvod z tohoto důvodu, je vyloučen z dědického práva jako zákonný dědic. Domácí násilí je závažnou příčinou rozvratu manželství. Vyskytuje se stále častěji a je spravedlivé, aby manžel, který se

183 ELIÁŠ, Karel. In MUZIKÁŘ, Ladislav (ed). Občanský zákoník : Velký akademický komentář-1. svazek. 1. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2008, 1286 s.

184 Důvodová zpráva k Návrhu nového občanského zákoníku. Citováno dne 11. března 2011. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova%20zprava%20OZ_ver_2010.pdf>

185 ELIÁŠ, Karel. In MUZIKÁŘ, Ladislav (ed). Občanský zákoník : Velký akademický komentář-1. svazek. 1. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2008, s. 1286.

186 Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 12.12. 1997, sp. zn. 18 Co 60/97

tohoto trestného činu dopustí, byl svých dědických práv zbaven. Zásah do osobní sféry člověka a rodinných vztahů v podobě domácího násilí je velmi intenzivní. Je dobré, aby dědické právo, jenž má stát na morálních principech takové jednání mezi blízkými lidmi, kteří by k sobě měli chovat úctu, postihovalo. Jiná příčina rozvratu manželství, jež by měla způsobit dědickou nezpůsobilost, není na místě. Jednak by docházelo k průtahům v dědickém řízení. Ty by byly navíc mnohdy i zbytečné, protože kvůli složitému dokazování by ani nešlo vyústit v nějaký objektivní závěr. Důsledky dědické nezpůsobilosti z důvodu domácího násilí dopadají i na potomky nezpůsobilého. Dalším novým důvodem vydědění by mělo být zbavení rodičovské odpovědnosti. „Byl-li rodič zbaven rodičovské odpovědnosti, je vyloučen z dědického práva po dítěti podle zákonné dědické posloupnosti.“ nic nebrání dědici aby případně později svého rodiče k dědění povolal.

7.6. Zánik dědické nezpůsobilosti

Jedině zůstavitel může dědici jeho jednání odpustit, čímž ho zároveň dědické nezpůsobilosti zproští.¹⁸⁷ Hlavním předpokladem pro řádné odpuštění skutku je jistota, že zůstavitel o počínání dědice věděl.¹⁸⁸ Zákon nevyžaduje pro odpuštění žádné formální náležitosti, může se tak stát výslovně (ústně před svědky i písemně) nebo i konkludentně (např. mlčky, pokud je odpuštění z jeho chování zřejmé). Může být vyjádřeno v závěti, v jiné listině- která byla sepsána poté, kdy již dědická nezpůsobilost vznikla. Za odpuštění se považuje i případ, kdy zůstavitel ve své závěti výslovně uvede nezpůsobilého dědice spolu s určením podílu, který mu má po jeho smrti připadnout, i když o jednání vylučující dědickou způsobilost zůstavitel věděl. Pokud jednou zůstavitel „čin zakládající dědickou nezpůsobilost“ odpustí, nelze odpuštění odvolat. Při vydědění naopak může zůstavitel svou vůli měnit, rušit bez omezení. Nicméně pro prominutí důvodu vydědění je nutné projevit svou vůli *obsahově i formálně bezvadně, a to obdobně jako u závěti.*¹⁸⁹

187 ELIÁŠ, Karel. In MUZIKÁŘ, Ladislav (ed). Občanský zákoník : Velký akademický komentář-1. svazek. 1. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2008, s. 1171-1178.

188 MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. Dědické právo : Praktická příručka. 3. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2007, s. 25-26.

189 LUŽNÁ, Romana. Dědická nezpůsobilost a vydědění. Právní rádce. 2007, roč. 15, č. 1, s. 25-26.

8. Závěr

Cílem diplomové práce bylo shrnout komplexně problematiku vydědění. V prvních kapitolách jsem se stručně věnovala základnímu vymezení pojmu vydědění, včetně jeho formální i obsahové stránky a okruhu osob, které lze vydědit. Zvláštní pozornost jsem věnovala hlavně jednotlivým důvodům vydědění. Každý z nich je zahrnut do své vlastní podkapitoly. Snažila jsem se zejména podrobněji vyložit důvody vydědění na základě judikatury soudů a odborných článků. Vyděd'ovacími důvody jsou: neposkytnutí potřebné pomoci v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech v rozporu s dobrými mravy, trvalé neprojevení opravdového zájmu, odsouzení pro úmyslné trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku a trvalé vedení nezřízeného života. V odborné literatuře bývají důvody vydědění pouze vyjmenovány, ovšem bližší výklad musíme hledat zejména v rozhodovací praxi soudů a odborných člancích. Někteří z autorů zastávají dle mého názoru velmi přínosná stanoviska k problematice vydědění, jelikož vychází z jejich praktických zkušeností. Největší problémy v praxi způsobuje vágní formulace důvodů vydědění-neprojevení opravdového zájmu a neposkytnutí pomoci. Zaměřila jsem se tedy na ně podrobněji. Dvě samostatné kapitoly pojednávají o ochraně neopomenutelných potomků a o dědické nezpůsobilosti. Ochrana neopomenutelných dědiců vymezuje okruh osob a výši jejich zákonných podílů na dědictví, na něž se vydědění vztahuje, a proto jsem ji do své práce zahrнула. Bezpodmínečnou součástí této diplomové práce je i kapitola o výkladu dědické nezpůsobilosti. Nastává ovšem přímo ze zákona, za jiných okolností a z jiných, také taxativně stanovených, důvodů. Důvody dědické nezpůsobilosti se vztahují zejména k nějakému nežádoucímu jednání proti projevu vůle zůstavitele, ve kterém pořizuje o svém majetku pro případ smrti, nebo přímo proti jeho osobě. Způsobuje ovšem stejné právní účinky. Vydědění lze zrušit například odvoláním nebo pořizem nové listiny o vydědění. Dědickou nezpůsobilost lze zrušit pouze odpuštěním. Dědická nezpůsobilost také představuje mimo vydědění vyloučení dědice z dědění po zůstaviteli. Tyto dva samostatné instituty tedy spolu významně souvisejí.

Diplomová práce vychází zejména z názorů odborné literatury, článků a hlavně judikatury soudů. S ohledem na připravovaný Návrh nového občanského zákoníku, jehož text byl již uveřejněn na stránkách ministerstva vnitra, jsem ve své práci zohlednila i případné změny, které tento kodex chystá do budoucna. Inspirace návrhu v rakouském ABGB je patrná. ABGB jsem si jako zahraniční úpravu vybrala pro srovnání. V této diplomové práci byly

uvedeny podstatné odlišnosti české zahraniční právní úpravy od rakouské. Pro větší účinek srovnání byly tyto odlišnosti uvedeny přímo v textu jednotlivých podkapitol.

Každý z nás je potencionálním dědicem a zůstavitelem do budoucna. Následkům smrti se nikdo z nás nevyhne. Tak jak se mění majetkové poměry ve společnosti, vzrůstá i potřeba si je upravit důsledněji pro případ smrti. Proto nepochybuji, že institut vydědění má v právním řádě své pevné místo. Vydědění je choulostivá záležitost. Je nutné k němu přistupovat co nejvíce zodpovědně. Zejména v nejasných případech se musí brát zřetel na opodstatněnost důvodu vydědění. Ke zhodnocení, zda je důvod dán, či nikoli, je třeba přistupovat co nejdůsledněji tak, aby bylo zachováno přání zůstavitele, ale zároveň nedošlo k poškození dědice. Co se týče důvodů vydědění, je dle mého názoru správně zvolen taxativní výčet. Právní řád by měl zajistit větší právní jistotu zůstavitele, než- li je tomu nyní. Dle mého názoru by mohly být případným řešením vedle vydědění i dědické smlouvy. Zůstavitel by si již za života podle svých představ upravil dědické nástupnictví spolu s dědici a takový dokument by byl nejvěrohodnější. Taková praxe je častá i v jiných kontinentálních právních řádech, například v Itálii.

9. Seznam použité literatury

Monografie:

KRČMÁŘ Jan. *Právo dědické*. 1. vydání. Praha: Spolek českých právníků Všehrd, 1919, 125 s.

MIKEŠ, Jiří . *Dědictví a Dědické právo : právní poradce pro každého*. 1. vydání. Praha : Nakladatelské družstvo Informatorium, 1992, 1-151 s.

MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ Ladislav. *Dědické právo : Praktická příručka*. 3. aktualizované vydání. Praha : Linde, a.s. , 2007, 351 s.

SVOBODA Emil. *Dědické právo*. 2. pozměně vydání. Praha : Vesmír, 1926, 94 s.

SCHELLOVÁ Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. 1. vydání. Brno: Computer Press. 2007, 228 s.

Komentáře:

ŠVESTKA, Jiří. In MIKEŠ, Jiří, FIALA Roman (ed). *Občanský zákoník: Komentář-2. Svazek*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, 1223-1330 s.

ELIÁŠ, Karel. In MUZIKÁŘ, Ladislav (ed). *Občanský zákoník : Velký akademický komentář-1. svazek*. 1. vydání. Praha : Linde Praha, a.s., 1391 s.

FIALA, Josef, HOLUB, Milan, BIČOVSKÝ, Jaroslav. *Občanský zákoník : poznámkové vydání s judikaturou a literaturou*. 12. vydání. Praha : Linde Praha, a.s. , 2006, 412-417 s.

FIALA, Josef, KINDL, Milan, a kol. *Občanský zákoník. Komentář-1. díl*. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer, 2009, 808-815 s.

KOZIOL, Helmut, BYDLINSKI, Peter a kol. In APATHY Peter (ed..). *Kurzkommentar zum ABGB : allgemeines bürgerliches Gesetzbuch samt Ehegesetz und Konsumentenschutzgesetz*. 2. vydání. Wien : Springer Wien New York, 2005, 562-601 s.

Odborné časopisy a sborníky:

KAWULOK, Josef. Vydědění-právní úprava a praxe. *Ad Notam*. 1999, roč. 5, č. 4, s. 73-75.

ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. *Ad Notam*, 1999, roč. 5, č. 5, s. 95.

TOMEK , Martin. Vydědění : vzor s komentářem. *Právní rádce*, 2008, roč. 16, č. 3, s. 69.

LUŽNÁ, Romana. Dědická nezpůsobilost a vydědění. *Právní rádce*. 2007, roč. 15, č. 1, s. 25-26.

KRÁLOVÁ, Jitka, ECK, Lothar. Dědická nezpůsobilost. *Ad Notam*. 2004, roč. 10, č. 2, s. 35-39.

Právní předpisy:

Zákon č. 40/1964 Sb. ,Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Návrh Nového občanského zákoníku, dostupný z: www.obcanskyzakonik.justice.cz

Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku, dostupná na <
http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova%20zprava%20OZ_ver_2010.pdf>

Judikatura:

Nález Ústavního soudu ze dne 26. 2. 1998, sp. zn. II ÚS 249/97

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 1997, sp. zn. 2 Cdon 176/96

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2004, sp.zn. 30 Cdo 2214/2002

Rozhodnutí č. R 6/2005

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 6. 1988, sp. zn. 4 Cz 43/88

Rozhodnutí soudu, sp.zn. 21 Cdo 2559/2008

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 15. 5. 2007, sp. zn. 21 Cdo 688/2006

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 1997, sp. zn. 2 Cdon 86/97

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24. 9. 2009, sp. zn. 21 Cdo 1912/2008

Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 9. 8. 1996, sp. zn. 6 Co 10/96

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 18. 1. 2006, sp. zn. 30 Cdo 1798/2005

Rozhodnutí Městského soudu v Praze, sp. zn. 24 Co 315/97

Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 12. 12. 1997, sp. zn. 18 Co 60/97

Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 13. 11. 1998, sp.zn. 18 Co 310/98

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 7. 2008, sp.zn. 21 Cdo 3772/2007

Usnesení Městského soudu v Praze, ze dne 28. 2. 2001, čj. 24 Co 35/2001

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 4. 4. 1979, sp.zn. Cpj 169/78

Rozhodnutí soudu, sp.zn. R 67/97

10. Abstrakt

Tato diplomová práce pojednává o institutu práva dědického-o vydědění. Vydědění upravuje § 469a Občanského zákoníku. Znamená jednostranný právní úkon zůstavitele, kterým vyloučí neopomenutelného dědice z jeho práva na zákonný dědický podíl ze zákonem stanovených důvodů. Hlavní cíl práce je snaha popsat stručně a uceleně problematiku vydědění. Významný historický základ vydědění představuje rakouská právní úprava, která je v práci uvedena pro srovnání s českou úpravou. Rakouská právní úprava vedle navrhované české právní úpravy de lege ferenda slouží také jako inspirační zdroj pro případné řešení specifických problémů, jež vznikají při aplikaci institutu vydědění v praxi.

Vzhledem k připravované novele občanského zákoníku bylo vhodné do textu práce zahrnout základní nastínění změn právní úpravy de lege ferenda.

Abstract

This diploma thesis deals with heirship institute, disinheritance. Disinheritance is regulated by § 469a of the Civil code. Disinheritance means testator's unilateral legal act by which he suspends a forced heir from his title to legal inheritance for reasons laid down by the legal code. The primary intent of the thesis is to shortly and comprehensively describe the disinheritance issues. As an important historical ground the Austrian legal form is used for comparison with the Czech legal form. The Austrian legal form, beside the proposed Czech legal form de lege ferenda, serves as a source for possible solutions of specific issues and problems during the application of disinheritance in practise. With regard to the upcoming amendment of the Civil code, the basic changes of legal form de lege ferenda were included in the text of the thesis.

11. Klíčová slova:

-vydědění, listina o vydědění, formální náležitosti listiny o vydědění, materiální náležitosti listiny o vydědění, neopomenutelný dědic, ochrana neopomenutelného dědice, důvod vydědění, neposkytnutí potřebné pomoci zůstaviteli v rozporu s dobrými mravy, trvalé neprojevení opravdového zájmu, trvalé vedení nezřízeného života, odsouzení pro spáchní úmyslného trestného činu, neposkytnutí pomoci, marnotratnost, dědická nezpůsobilost

Key words:

-disinheritance, dokument of disinheritance, formal terms of dokument of inheritance, terms of dokument of inheritance, forced heir, ground of disinheritance, failure to grant necessary assistance to testator resisting good manners, permanent non display of real interest, permanent conduct of disordered life, conviction of perpetrated deliberate crime, failure to provide assistance, lavishness, incapacity to inherit